

DISCURSOS

LLEGITS EN LA

“REAL ACADEMIA DE BUENAS LETRAS” DE BARCELONA

EN LA SOLEMNIAL RECEPCIÓ PÚBLICA DE

D. RAMÓN D'ALÓS-MONER Y DE DOU

EL DÍA 1.er DE JUNY DE 1924

BARCELONA

IMP. «ATLAS GEOGRÁFICO» - CONSELL DE CENT, 140

1924

DISCURSOS

LLEGITS EN LA SOLEMNIAL RECEPCIÓ PÚBLICA

DE

D. RAMÓN D'ALÓS-MONER Y DE DOU

DISCURSOS

LLEGITS EN LA

“REAL ACADEMIA DE BUENAS LETRAS” DE BARCELONA

EN LA SOLEMNIAL RECEPCIÓ PÚBLICA DE

D. RAMÓN D'ALÓS-MONER Y DE DOU

EL DÍA 1.º DE JUNY DE 1924

BARCELONA

IMP. «ATLAS GEOGRÁFICO» - CONSELL DE CENT, 140

1924

ELS BESTIARIS A CATALUNYA

SENYORS ACADEMICHS:

No es pas per pura fórmula si al començar les meves paraules, al mateix temps que saludo respectuosament aquesta savia Corporació que tingué a bé invitarme a col·laborar en les seves tasques, manifesti que el meu agrahiment envers cada un de vosaltres per l'alt honor que m'heu conferit, se basa en la consciència que tinch de la meva pobresa científica. Potser haureu tingut en compte, abans de tot, el meu entusiasme al servey de la cultura de la nostra patria, el qual se manifesta en mi, d'una manera especial, en tot allò que tendeix a reconstituir el passat de Catalunya en l'època medieval. Sigui com sigui, grans mercès. Espero que no us haureu d'empenedir massa de la vostra determinació, per tal com el vostre exemple'm servirà d'esperó a intensificar les meves recerques y els meus estudis modestos.

El lloch que disposareu que jo ocupés es el que va romandre vacant per la mort, ocorreguda el dia 11 de febrer de 1923, vigilia de Santa Eulalia barcelonina, del Dr. Joan B. Codina y Formosa, de qui en just homenatge a la seva memoria, y cumplint de grat ço que estipulen els Estatuts de l'Academia, resumiré els mèrits.

Fill de Sabadell, ahont nasqué el 16 abril 1860, seguí ablluiment la carrera eclesiàstica al Seminari del carrer de Tallers y cursà; alhora, els estudis de Filosofia y Lletres a la nostra Universitat, essenthi dexeble predilecte d'En Balari, al qual el lligà sempre més una amistat íntima, germanivola. Ordenat de diaca, passà a fer el doctorat a Madrid, ahont fôu dexeble d'En Menéndez Pelayo, d'En Codera, d'En Viscasillas i d'altres professors insignes, ab tots els quals conservà les millors relacions científiques y particu-

lars, sobre tot ab el derrer esmentat. En la seva tesi doctoral tractà de *La declinación latina en sus relaciones con las lenguas griega y sanscrita* (Madrid, 1884). Entretant havia estat nomenat catedràtic interí de literatura llatina al Seminari, curs de 1882-1883. Ab l'any 1884 comença el seu llarch professorat de llengües grega y hebrea, que havia de durar sense interrupció fins l'octubre de 1920, en que, necessitat de repòs, fou jubilat a petició propria. El meteix any 1884 rebé l'ordenació sacerdotal. En 1905 obtingué brillantment el grau de llicenciatura en Sagrada Teologia, ab la distinció de «nemine discrepante». Axò, afegit als seus alts mèrits, al seu prestigi de pedagog eminent, li valgué d'ésser portat a la dignitat de Prefecte d'Estúdis del Seminari (1905-1917), per designació del Cardenal Casañas, el seu antich Rector al carrer de Tallers.

No he d'anar ressenyant un per un tots els seus càrrechs eclesiàstichs y distincions de què fou objecte per part dels Prelats de la Diòcesi, ben merescuts per qui, en sa vida sacerdotal, fou d'una gran exemplaritat. Sols recordaré, per tenir més relació ab les activitats d'aquesta Acadèmia, que fou bibliotecari del Seminari durant els cursos 1888-1889 y de 1895 al 1906. Igualment dexo de passar revista a totes y cada una d'aquelles de les seves obres — entre les quals molts articles periodístichs — que són de caràcter relligiós, apologètic, de controversia, etc. (perque el Dr. Codina fou un polemista formidable al servey de l'Esglesia), com *El Libro del Dr. Moreno, articulos de «Crítica Bíblica»* (1909), y la traducció y continuació (el vol. ix) dels *Origenes del Cristianismo*, de Mons. Le Camus (1909).

Del seu aspecte d'humanista y filòlech he d'esmentar la seva oració inaugural del curs 1885-86 al Seminari, tractant de la *Utilidad de las lenguas griega y hebrea para los alumnos que siguen la carrera eclesiástica*, que no arribà a publicarse, y el *Compendio de las explicaciones de lengua hebrea...* (dues edicions, de 1889 y 1904). Publicats per aquesta Acadèmia són, ultra el Discurs d'entrada (29 janer 1899), que versà sobre *La profecia de Jeremias*, els següents treballs: L'edició ben anotada del «*Libre dels ensenyaments de bona parlèria*», del mestre Brunet Latt, es a dir, la 3.ª part (segons l'original francès) del *Livre du Trésor*, que parla

de Retòrica, text tret d'un ms. del segle XIV, de la Biblioteca del Seminari (*Boletín*, I y II, anys 1891 a 1894); l'article escrit ab col·laboració del Dr. Joseph M.^a d'Alós, *Romeríes de 1320*, ahont es donat a conèixer un text conservat en l'arxiu de la comunitat de Santa Maria del Mar, que es la relació que Pere Tomàs, capellà reyal, escrigué d'un romiatge fet per P. Ribes y R. Torner (*Boletín*, VIII, 1915); *Fragmentos de los libros de los Macabeos en lengua catalana*, segons altre manuscrit del segle XV del meteix arxiu (*Boletín*, VIII, 1916). Són inèdites les següents comunicacions a l'Acadèmia: Una d'elles, llegida en sessions de 28 març y 2 maig de 1903, versa sobre els *Proverbis de Salomó: ensaig literari*; en 30 janer 1904 llegí un estudi crítich del llibre sobre fonètica semítico-catalana de Mn. Marián Grandía, y en 24 novembre 1904; uns apunts històrichs sobre les penes corporals aplicades a Barcelona durant els segles XV y XVI. Finalment, un'altra de 3 març de 1918 sobre la rectificació de la rùbrica del *Cerca-pou o Cerca-pau?*, de l'Eximeniç, se publicà el meteix any damunt *La Reseña Eclesiástica*.

Fruyt aximeteix dels seus conexements profonds en filologia fôu la seva ponencia del Congrès Internacional de la Llengua Catalana celebrat l'any 1907, sobre la *Importancia de la ortografía: necesidad d'equilibrar l'element fònic ab l'etimològic*, ponencia que fôu defensada pel Dr. Gumer-sind Alabart, per trobarse convallescent d'una malaltia el doctor Codina.

En algunes de les publicacions que acabo de referir se manifesten les seves dots d'historiador; però aquestes se palesen encara més en les *Efemérides para la historia del Seminario Conciliar de Barcelona*. Tomo I. *El Seminario de Montalegre (1593-1772)*, únic publicat (1908). Són escrites ab col·laboració del meteix Dr. Alabart, amich seu íntim, al qual va respondre en nom de l'Acadèmia en l'acte de la seva recepció com acadèmic (1918). Dos anys abans també havia llegit el discurs de salutació en resposta del de l'acadèmic Dr. Francesc Barjau.

El Dr. Codina era expert en la conexença de les principals llengües europees, la qual circumstància coadjuvà a l'amplitud de la seva erudició, y no cal dir com li eren familiars el llatí, el grech y'l hebreu, que professà per tants

anys en el Seminari, demés del sanscrit, que havia cursat ab tant de profit en el Doctorat, que per un moment semblà a alguns que ell determinaria la seva vocació futura. Per dues vegades va ésser cridat a Madrid per En Viscasillas per formar part de tribunals d'oposicions a càtedres de llengua hebrea. El conexement de la llengua hebraica fôu sols un aspecte de la seva especialisació en ciències escripturístiques, com conexia la literatura rabínica. Pera els que no l'han conegut personalment, en poden servir d'indici diverses de les seves publicacions. Y may planyarèm prou que no'ns hagués dexat més fruyts palpables de la seva cultura vastíssima (de passada hè de fer notar que fôu aximeteix músich, un veritable virtuós, tècnich d'alguns instruments), degut al séu ministeri sacerdotal per un cantó, y per altre, al séu meteix caràcter. Aquest, aparentment axut (y afegiré agressiu, de vegades, en l'article periodístich), se manifestava en la conversa íntima, en aquella seva innata *causerie* interessant y instructiva, en aquella seva característica ironia que, qui no el conexia a fons, podia créurela a voltes audacia de llenguatge; y era al costat de tot axò home modest, retret, poch amich de figurar, la qual cosa feu que restés massa sovint en la penombra, al marge de tants treballs en que hauria excellit de debò, y que no figurés ab més intensitat en la nostra renaxença cultural, malgrat d'haver colabarat algún temps en *Lo pensament català*, en *La Veu de Catalunya* y la *Creu de Catalunya*, y adhuch en alguna altra publicació semblant.

Romanen inèdites encara altres produccions seves que jo m'auguro siguin publicades; y entre elles incloch, pot ser en primer terme, la seva *Correspondencia epistolar*, la qual desgraciadament, en una meytat al menys—les cartes que havia rebut—ja no existeix. La publicació d'aquest epistolari fóra del més gran interès.

Els Bestiaris a Catalunya

Tema de la literatura universal de l'Edat mitjana, axí en llengua llatina com en vulgar, en la literatura eclesiàstica tant com en la profana, en prosa y en vers, es el dels Bestiaris. Són aquests fonamentalment, com ja sabeu,

uns petits tractats que en podríem dir d'història natural, de zoologia. Ara, que la major part dels que conèxem al menys en llatí y en llengües romàniques tenen, demés d'aquell element científich, o millor pseudo-científich, que 'ls dona nom, un altre de caràcter alegòrich: les «proprietats» o «natures» de les besties són interpretades en un sentit moral per treure 'n exemples per a la vida, temes d'ensenyament teològich, de predicació popular. Els animals són representacions de vicis o de virtuts, o de misteris de la Relligió, o del meteix Jesucrist. Una cosa semblant se troba en el domini de la fabulistica ab les faules moralisades (1), com hi ha els apòlechs moralisats (2). També els lapidaris, els herbaris, etc., són intimament relacionats ab els Bestiaris, als quals acompanyen de vegades. No solament entre els predicadors y els moralistes se propagaren els bestiaris moralisats, sinó que, com veurèm, dels recontes ingenus de la vida de les besties s'apoderen també les lletres profanes. Y no es estrany que ells siguin una font ben important d'iconografia preferentment relligiosa.

En la formació dels bestiaris moralisats, donchs, colaboren la ciència cristiana ab la pagana. Per la part relativa a la història natural, aquexa ciència fantàstica y pueril es ben propria de l'Edat mitjana, que no controla lo que hi ha de veritat en aquells recontes. Ella els reb de l'antiguetat, que cregué en éssers meravellosos, inversemblables, com se veu, per no citar altres exemples, en Ctesias, el metge grech, autor d'una obra sobre la Índia, *Indicá* (3), ahont parla d'animals verament fàbulosos que pretén d'haver vist. Y malgrat la valua extraordinaria que ofereixen obres com la *Historia dels animals*, d'Aristòtil, el creador de la zoologia científica en opinió d'ilustres naturalistes (4), la ciència se barrejà cada dia més de notícies absurdes, tant, que ha

(1) Vegeu la colecció de L. Hervieux, *Les fabulistes latins... jusqu'à la fin du moyen âge* (París, Firmin-Didot).

(2) Per exemple el tractat d'apòlechs d'un Ciril del segle IX, que ha estat atribuït erroniamment a Ciril d'Alexandria (Hurter: *Nomenclator literarius Theologiae catholicae*, Edit. tertia, I, col. 359). Se troba en el ms. 544 de la Biblioteca de Catalunya.

(3) Arribada fins a nosaltres en un resum de Focius.

(4) L. Laurand, *Manuel des études grecques et latines*. Appendix I, *Les Sciences dans l'Antiquité*. París, 1923, p. 33.

pogut dir Barthélemy-Saint-Hilaire que la zoologia descriptiva may no ha estat ben compresa en l'antiguetat després del Filòsof. Efectivament, entre'ls romans, en la metexa famosa *Historia Natural*, de Plini, veyèm com se són infiltrades grosses absurditats, cosa que succeheix igualment en les *Collectanea rerum mirabilium* del geògraf Caius Juliùs Solinus, del segle III, que tant de predicament tingué en els temps medievals. Y ja no parlo del tractat *Dels animals* escrit en grech per Claudi Elià, també del segle III, que com l'anterior obra cau dintre de l'època del *Physiologus* del qual m'he d'ocupar, encar que sols sigui breument, per tal com ell es el progenitor dels nostres bestiariis.

Se creu que aquesta obra coneguda per la posteritat ab aytal títol de *Physiologus*, perque redaccions velles n'atribuexen la paternitat a un anònim naturalista, a un Φυσιολόγος, ha estat composta a Alexandria, lo més tart en el segle II de la nostra era, probablement abans de l'any 140 (1). La seva paternitat ha estat atribuïda, no ab prou fonament, a Tacià, d'Assíria, dexeble de Sant Justí, apologista de l'Esglesia y heretge després (2). Aquesta atribució, combatuda pèl Cardenal Pitra (3), se deu al jesuïta P. Cahier (4), que pretén fonamentarla, entre altres coses, en que

(1) Segons l'obra fonamental de F. Lauchert, *Geschichte des Physiologus* (Strassburg, 1889), que no coneix sinò de segona mà. Per la historia del Bestiari en general vegeu, entre altres, l'*Histoire Littéraire de la France*, XXXIV, 362-390 y 632.

(2) Text en Migne, *P. G.*, VI.

(3) *Spicilegium Solesmense*, III, Vid. pp. LXIII, LXVIII, 338. Cal tenir present aquest famós recull per tot allò que conté de relatiu a la historia del *Physiologus* y del simbolisme religiós. Vol. II: s'hi publica el cap. VIII «De avibus» de la *Clavis* atribuïda a S. Melitó (pp. 470-519). Vegeu també per bibliografia d'autors que s'han ocupat de simbologia dels animals, el «*Veterum varius commentarius*» que va seguint el text. Demés l'«*Appendix ad cap. VIII*», ab un «*Index auctorum qui de avibus laudantur apud Plinium in lib. X, Hist. Nat.*», y «*Christiani veteres nonnulli, qui proter Physiologi varios interpretes, de avium mystica significatione scripserunt*» (pp. 519-520). Vol. III: «*De Physiologo*», ço es, sobre el seu origen, fonts, autors a qui s'ha atribuït, versions velles, etc. (pp. XLVII-LXXX); cap. IX de la *Clavis* «*De bestiis et ceteris animantibus*», ab «*Veterum varius commentarius*» (pp. 91-98); «*Appendix ad caput IX. Auctores de animalibus. I. Apud Plinium. - II. Apud Isidorum. - III. Apud Vincentium Bellovacensem. - IV. Auctores quibus adscribitur Physiologus aut bestiarium vetus. - V. Veteres Physiologi interpretes editores et commentatores*» (pp. 95-101); un text grech del *Physiologus* y un altre d'armeni (pp. 338-390), etc.

(4) *Nouveaux mélanges d'archéologie, d'histoire et de littérature au moyen âge* (Paris, 1874-79), I, 112 y ss. Vegeu també C. Cahier-A. Martin: *Mélanges d'archéolo-*

Tacià diu haver escrit un llibre sobre els animals y en certs passatges herètics que un hom hi descobreix desseguida. Sigui qui sigui el seu autor, se comprèn perfectament que una obra de tal gènere pogués ésser objecte d'anatema. A l'efecte s'esmenta el decret d'un discutit concili romà de 496 (1), sota el pontificat de Gelasi I, condemnant un cert nombre de llibres, entre 'ls quals figura un *liber Physiologus qui ab haereticis conscriptus est, B. Ambrosii nomine signatus, apocryphus* (2).

El cas es que alguns d'aquests passatges herètics s'anaren perpetuant en la nombrosa familia del *Physiologus*. Axí un dels tres textos catalans, després de dir que una de les natures del lleó consisteix en que «ell fa sos fills morts e stan tres jorns morts, e al cap de tres jorns lo pare ve e crida sobra ells tant fortment que 'ls leonets se fan vius», fa aquesta moralisació: «en axí com lo lleó resucita sos fills al cap de .iii. jorns, per la sua veu, en axí Nostre Senyor Deu Jhesuchrist, resucità al terç jorn de mort per lo poder del seu pare» (3), quan es cosa de fe, com ja sabeu, que fou per sa propria virtut. Se comprèn que l'Edat mitjana no's preocupà sempre de comprovar la veritat d'aquestes alegories, com molt menys ho feu, indicava abans, respecte les descripcions dels animals en que's barreja la ciencia y la faula antiga y el folk-lore de tots els temps.

L'original perdut del *Fisiòlech* sembla que era grech, però de bona hora s'en troven diverses reduccions en llengües orientals, grech, etiòpich, armeni, siriach, etc., y en llatí. El primitiu text se va modificant, les interpolacions son nombroses, però el caractere general es sempre el mateix. El llibre o els seus materials son utilitats pèls grans escriptors eclesiàstichs, com es ara Sant Basili (4) y Sant

---

logie, d'histoire et de littérature (Paris, 1847-56), II, 88. Pèl demés, en aquesta obra (II, 85-100, 106-232; III, 203-288; IV, 55-87) hi ha molts materials pera la historia del *Physiologus* y se'n publiquen versions llatines y franceses. En *Nouveaux mélanges*, I, 106-164, 310-317.

(1) Sobre aquest concili vegeu C. J. Hefele, *Histoire des conciles*, ed. Leclercq, II, 2e. partie (Paris, 1908), pp. 940 y ss.

(2) Migne, *P. L.*, LIX, col. 113.

(3) Ms. 21-2-9 de la Bibl. Universitària de Barcelona, ff. 163 y 163 v.

(4) *Hexameron* en *P. G.*, XXXIX.

Joan Crisòstom, a qui adhuch fou atribuït un bestiari (1). Un altre es assignat a Sant Epifani (2), y veyem suara que el meteix Physiologus passa per ésser obra de Sant Ambrós (3), y encara altres pares de l'Esglesia y Doctors se'n servexen (4).

Sant Isidor de Sevilla, al recullir en la seva enciclopedia de *Les Etimologies* tota la ciencia del seu temps, dedica un llibre, el XII, a les propietats dels animals. D'ell com també del *De universo*, de Rabanus Maurus (segle IX), y d'altres obres posteriors que tingueren un gran predicament en els temps successius, s'enriquieren algunes de les redaccions del *Physiologus*, cada dia més nombroses (de llatines potser se'n conserven un centenar de manuscrits) (5).

Són aquexes obres que contribuïren a la difusió del Fisiòlech, per tal com s'hi incorporaren les seves propietats d'animals y les alegories corresponents, entre altres, la *De bestiis et aliis rebus*, atribuïda a Huch de Sant Víctor (6); el poema *Physiologus*, moralisat com l'obra anterior, que segueix l'antich y que molts atribueixen a Hildebert, bisbe de Mans, bé que sembla obra d'un cert Thibault (segle XII?) (7); l'obra famosa de tanta influencia en l'Historia de la simbologia que es la colecció de sermons apellada *Speculum Ecclesiae*, d'Honorí d'Autun, totes del segle XIII.

Venen després les obres enciclopèdiques del segle XIII, de Bartoméu Anglicus o de Granville (*De proprietatibus rerum*), Tomàs de Cantimpré (*De natura rerum*), Vicens de Beauvais (*Speculum naturale*), per no citar sinó les de més fortuna (8). En elles se recullen, com abans en Sant Isidor, les idees de l'època sobre la zoologia, y passen a enriquir molts dels bestiaris posteriors. Per axò l'estudi d'aquestes

(1) *Hist. litt. France*, XXXIV, 381.

(2) Harter, op. cit., I, col. 238.

(3) Vegeu també el seu *Hexameron*, P. L., XIV.

(4) Sobre el *Physiologus* en els primers segles del cristianisme podeu consultar també la nota crítica de A. Beaumier sobre Karniev: *Documents y anotacions per la hitoria literaria del Physiologus* (en rus), Romania, 1896, XXV, 459.

(5) *Hist. litt. France*, XXXIV, 305.

(6) P. L., CLXXVII.

(7) B. Hauréau, *Notices et extraits de quelques manuscrits latins de la Bibliothèque Nationale*, VI (Paris, 1893), 155. Text en P. L., CLXXI.

(8) Sobre aquestes enciclopedies se pot consultar *Hist. litt. France*, XXX, 334-338, 615-616.

compilacions va lligat estretament ab el del Bestiari. No puch tampoch dexar de citar aquell conegut repertori d'exemples y moralitats que es el *Fiore di virtù* (1); de derrers del XIII o principis del XIV, que segueix en les semblances dels animals a Bartoméu Anglicus. El *Fiore* fou obra traduïda y utilitzada arreu (2), a Catalunya meteix (3). Quant al *De animalibus*, d'Albert el Gran, tant important per a la historia de la ciencia medieval, no sé pas si ha tingut gayre influència respecte el punt de que tractem. Ja tindrè, però, ocasió de referirm'hi.

Entre tant en l'Europa occidental el Fisiòlech havia començat de traduirse. En el segle XI a l'alemany, y en el XII s'inicièn les versions en llengües romàniques, començant segurament pèl francès ab el *Bestiaire* en vers de Philippe de Thaon (escrit vers el 1121), seguit en l'ordre de bestiariis francesos del de Guillaume le Normand de 1210 ó 1211, igualment en vers y que obtingué un gran èxit a judicar pels molts mss. que l'han conservat. Hi ha després el de Gervaise, autor també normand de cap el meteix temps de Guillaume, semblantment en vers; el de Pierre de Beauvais, també contemporani dels anteriors, però en prosa y del qual conexem dues versions, l'una més extensa que l'altra (4).

Podèm ací citar per haver estat escrit originariament en francès el *Trésor* de Brunetto Latini (segona meytat del segle XIII), en la part dedicada a Historia Natural. Sinó que, a diferencia dels tèxtes francesos que acabem de citar, Brunetto no ofereix altra cosa que les descripcions dels animals, sense alegories (5).

Encare del segle XIII existeix en llengua provençal un

---

(1) C. Frati, *Ricerche sul fiore di virtù* en *Studi di Filologia romanza*, 1893, VI, 247-447.

(2) Per exemple, en lo que se refereix a les descripcions d'animals, per Franco Sacchetti y per Leonardo da Vinci. Frati, op. cit., y K. Mckenzie, *Per la storia dei Bestiarii italiani* en *Giornale Storico della Letteratura Italiana*, 1914, LXIV, 358-371.

(3) De la seva fortuna a Catalunya tracta M. Casella, *La versione catalana del «Fiore di virtù»*, en *Rivista delle Biblioteche e degli Archivi*, 1920, XXXI, 1-10.

(4) Sobre'ls bestiariis francesos vegeu especialment la *Hist. litt. France*, XXXIV, 365 y ss.

(5) Tinch al davant l'ed. G. Battelli, *Brunetto Latini: I libri naturali del «Tesoro»*. Firenze, Le Monnier [1917].

tractat, la rúbrica del qual es: *Aisó son las naturas d' alcus auzels e d' alcunas bestias* (1). Aquest text està desproveït axí meteix de la part de moralitats y es l'únic que sapiguem escrit en la llengua dels trobadors, si no ho es també el bestiarí moralisat del segle XIV-XV en dialecte waldès (franco-provençal?) (2), ab italianismes.

A Itàlia les més velles versions se deurien fer també en el segle XIII. Una n'hi ha en dialecte de l'Umbria en vers, conservada en un ms. del XIV (3). Altra molt coneguda es en prosa, ab diferents redaccions de diversa extensió y en varietats dialectals importants: me refereixo al *Bestiario toscano* (4) del segle XIV, damunt del qual fou fet el nostre. Y no són aquests els únics bestiaris italians: conexèm *Le proprietà d'alcuno animale* (5), segons un manuscrit del XIV, mancat d'alegories a diferencia d'aquells dos, y per fi sabèm que altres n'hi ha d'inèdits fins ara (6).

Ignoro si hi ha versions en espanyol y en portuguès, bè que ja es sabut que en tota la Península foren coneguts els bestiaris. No es tasca difícil aportar-ne textos (7).

Recordats els més coneguts bestiaris en llengües romàniques, podria allargarme considerablement sobre altres aspectes de l'espandiment del *Physiologus*—del qual tots aquells procedexen—durant l'Edat mitjana. No entraré però en massa detalls perquè no es aquest l'objecte principal del meu discurs, apart que la meua tasca no fóra massa original (8). Les consideracions que vaix fent són encaminades a millor situar els nostres bestiaris catalans.

(1) Publicat, entre altres, per K. Bartsch, *Chrestomathie provençale* (Marburg, 1904), col. 359-364.

(2) Publicat per A. Mayer, *Der Waldensische Physiologus*, en *Romanische Forschungen*, 1890, V, 392.

(3) G. Mazzatinti-E. Monaci, *Un bestiario moralizzato tratto da un manoscritto eugubino del secolo XIV*. Extr. dels *Rendiconti della R. Accademia dei Lincei*, 1889, vol. V.

(4) Ed. de K. Mckenzie y M. S. Garver, *Il Bestiario Toscano secondo la lezione dei codici di Parigi e Londra*, en *Studi romanzi*, 1912, VIII, 1-100.

(5) K. Mckenzie, *Per la storia dei Bestiari italiani*, ja citat.

(6) Vegeu sobre tot Mckenzie-Garver, op. cit., pp. 3 y 12. També Garver, *Some supplementary italian Bestiary Chapters*, en *The Romanic Review*, 1920, XI, 308-327.

(7) Sols citaré, per ésser poch conegut, el *Tractado del uojamiento*, de don Enrich de Villena, ahont hi ha alguna referencia a propietats d'animals. *Revue Hispanique*, 1917, XLI, 184.

(8) Demés d'altres treballs que ja he citat anteriorment, hom pot consultar

La popularitat del Fisiòlech la fa el seu caràcter meteix. D'una banda — me referexo als bestiaris moralisats, perquè els catalans ho són — hi ha la part d'història natural, que hagué d'interessar força en aquells temps. Les faules heretades de l'antiguetat, l'Edat mitja les augmenta y les complica si molt convé ab notícies inversemblables aportades per viatgers de terres llunyanes, per aquells peregrins de l'imperi meravellós y imprecís del Preste Joan de les Indies. De manera que la curiositat que sentien les gentes medievals per tot lo misteriós, per lo més extravagant, es un dels secrets de l'èxit d'aquexos llibres, que passarien per ser obres de ciència, ahont se tracta d'alguns animals desconeguts o al menys confosos pera la generalitat de la gent que no 'ls havia vist. No es d'estranyar, doncs, que passessin d'una llengua a un altra, de copia en copia. Vejeu alguns exemples:

El tigre: «Lo tigre si es una serp qui corre mes que altra bestia que hom sapia. E es d'aytal natura que s'adeliça molt en mirar en spills, si que com lo[s] cassador[s] li va[n] emblar sos fills si porta[n] ab si molts miralls e van-se'n a la cova dela serpènt la hon sap que son e trauen-ne sos fills. E per la carrera hon ells se'n van fugent, ells posen sa e lla dels miralls. E quant la serpènt sent que 'l[s] cassador[s] se'n porta[n] sos fils corre 'ls derrera, la qual tentost los hauria conseguits, mes com troba los miralls atura's per a mirar los miralls e no segueix los cassadors, car tant li plauen de mirar los miralls que per be que ella ne veia portar sos fills, ne jaqueix portar per plaer que ha mirar de los miralls...» (1).

No en tots els bestiaris, però, se'n fa del tigre una serp!

L'Unicorn: «Lo unicorn si es una bestia de les pus cruels qui sien. E no ha sinó un corn lo qual ha devant entre abdosos los ulls, e ha 'l tant fort e tant agut que no es alguna armadura qui li stigués devant, ni no es algun

---

R. Reinsch, *Le Bestiaire. Das Thierbuch des normannischen Dichters Guillaume Le Clerc*, Leipzig, 1890, Einleitung. — Cf. *l'Elenco bibliografico*, en G. Battelli, op. cit.

(1) Ms. 21-2-9 de la Bibl. Univ. de Barcelona, f. 165 v. S'entén que d'aquest ms. són tots els textos catalans que copiaré, si altra cosa no faig constar.

hom qui 'l pogues pendre si donchs no 'l trobava durment. Mas la sua propria natura es aquesta que com ell veu alguna fembra puncella e verga qui li ve devant, ten gran odor li ve de la sua virginitat que de mantinent se dorm als seus peus e en aquesta manera lo cassador lo pren e l'alciu car sab que aquesta es la sua natura...» (1).

Es una llegenda de molta fortuna en l'Edat mitjana, com veurèm desseguida. Y cal veure el candor de certes miniatures acompanyant aquexos textos (2), y el d'altres representacions, ab la banya de l'unicorn, aquell gran antidot que feya miracles; la trompa de l'elefant, que segons algun bestiari es un budell que el gros paquiderm te al seu devant pera menjar! etc. Calia que algun viatjer hagués estat als paisos ahont se creya que vivien aquestes besties rares, per ferse ben bé càrrech de la niciesa d'aytals llegendes. Al dir axò me referexo a Marco Polo, que, si més no, se dona compte de l'absurditat d'algunes natures de bèsties. Y en efecte, coneix el rinoceront (ab el qual se confón d'antich l'animal fantàstich unicorn) y confessa respecte aquexa bestia que «non è, come si dice di qua, ch'ella si lasci prendere alla pulciella, ma è il contrario» (3). Naturalmente. Y ara que parlèm de Marco Polo, veyèm la seva opinió sobre la salamandra, una de les propietats de la qual, segons els bestiaris, es la de no cremarse en el foch; diu que «la salamandra non è bestia come si dice che viva nel fuoco, che niuno animale può vivere nel fuoco; ma dirovvi come si fa la salamandra...» Axi explica en què consisteix, y s' veu que fa referencia a l'amiante o asbest, «e queste sono le salamandre e l'altre sono favole» (4).

Però aquestes faules persistien en la consciencia popular, moltes d'elles essent materia de folklore. Cal notar que, també lo que més interessava tractantse de bestiariis moralisats era l'exemplaritat que se'n deduia en profit de les ànimes, de manera que la descripció dels animals s'era talment fossilisada, que adhuch referintse a besties con-

(1) F. 166.

(2) Vegeune algunes, per exemple, en Cahier, *Mélanges*, II, III, IV.

(3) Marco Polo, *Il Milione*, ed. D. Olivieri en la serie dels *Scrittori d'Italia*, Bari, 1912, p. 198.

(4) *Ibid.*, p. 57.

gudes se'n creyen certes propietats absurdes ben propries de les supersticions de l'època. Així llegim del llop que

«com ell vol entrar en algun lloc per emblar va'y molt suaument e molt ginyosa e si ell veu que los seus peus fassèn brogit prenlosse ab les dents e morlosse fortment. Encara ha una altra natura que si ell pot veser l'home ans que l'hom veja ell, encontinent l'home pert tota sa forsa. E si l'hom veu lo llop ans que'l llop lo veja, lo llop pert tota sa forsa. Encara diu hom que ha aytal natura que'l mascle no pot engendrar mentre que lo pare sia viu ne la loba no pot concebre mentre que la mare sia viva...» etc. (1).

Y de la mostela se deyen aquestes coses maravolloses:

«La mostela si es una bestiola petita qui es molt asper-ta e ha en si una fort natura, que ella consep per la orella e infantia per la bocha e fa sos fills morts. E diu hom que ella coneix una erba la qual los fa tornar vius» (2).

No menys sorprenent es que

«lo calandri si es un alcell de que hom comte una nobla natura: que com hom lo porta a veser algun malalt si lo calandri lo garde en la cara es senyal que deu guarir, e si lo calandri no'l guarda es senyal que deu morir» (3).

Hi ha, després, en les descripcions dels bestiariis temes de literatura general tals com la sirena mitològica, però de tres varietats: mitg fembra y mitg peix, dona-ucell y dona-cavall; el pellicà que, morts els seus petits, «fer-se del bech als pits tro que es morta e la sua sanch escampa's sobrasos fills e mantinent tornan vius» (4); el fènix, que

«es un alcell ab una gran cresta que li va tro sus al coll e ha plomes de color de cera e de roses, e viu de .cccc. fins en .d. anys e com ve al temps que es fort envellida ella ajusta de la pus secha lenya que pot trobar e fa'n un gran mont e en aquell loch on ella veu que lo sol es pus

---

(1) F. 159 y 159 v.

(2) F. 164.

(3) F. 164.

(4) F. 169 v.

calt e més tocha, (e) met-se dins lo mont d'aquella lenya e bat les alles tant tro que per la calor del sol en aquella lenya se pren foch, e axi ella's crema e de la sendra que hix d'ella neix un verme lo qual torna puys fenis e puys viu aytant de temps com visqué aquell d'on ell es axit, e puys ella's crema axí com feu l'altra, e axí null temps no'n es sino una» (1).

La cigala, tema igualment de la fabulística universal

«s'adelita tant en lo seu cantar que'n pert son enteniment que no ha cura de percassar com puscha viure ni que haja que menjar, e canta tant tro que esclata cantant» (2).

Cal arriyar als nostres dies perque la ciencia per medi del gran entomolech francès Jean-Henri Fabre rehabilita aqueixa petita calumniada per la faula. Infiltració també de la fabulística en els bestiaris es una de les «natures» del cà:

«que com ell passa per algun pont e porta formatge o pa o carn en la bocha o altra cosa e veu la ombra d'aquell formatge en l'ayga e li sembla major que aquella que porta en la bocha, lexa caer aquella que te en la bocha e gita's en l'aiga e pert lo formatge que tenia per la ombra que no pot pendre ni haver» (3).

El criteri que se segueix en els bestiaris per a la classificació dels animals es també anticientífich y pueril, com ja es de creure. Se basa en el moviment o en l'element en que viuen. Per exemple, veyem en algùn d'aquests llibres classificat l'hipopòtam (no cal dir la ballena o la granota) entre'ls pexos; l'abella es un ocell, la formiga un quadrúped... D'altra banda ens trobem a voltes ab animals una vegada ocells, altra quadrúpedes (el griu), y ab que el tigre, com hem vist, passa sovint per una serp!

Com veyeu, mal podríem saber quin era l'estat de conexements de la zoologia en l'Edat mitjana, si no disposavem d'altres fonts que'ls bestiaris.

(1) F. 173 v.

(2) F. 160 v.

(3) F. 151. Tocant la intrusió d'aquesta faula en els bestiaris y la seva fortuna, vegeu Mckenzie-Garver, op. cit., pp. 94-96.

Quant a les alegories, vé de lluny el servir-se'n, essent cosa de tota època el simbolisme aplicat als animals. El trobèem en els pobles d'Orient, y en la Bíblia són freqüents els exemples en aytal sentit—tant que algú ha suposat erròniament que el *Physiologus* fôu en sa concepció primitiva una miena de zoologia bíblica (1)—d'animals no solament reals, sinó que en les versions dels Setanta y de la Vulgata se parla d'èssers fabulosos fruyt de la imaginació popular (2). Y es precisament a base sobretot de la Bíblia que s'escrigueren obres destinades a explicar aquell simbolisme aplicat a les besties, y qui diu d'aquestes diu de totes les coses creades, car en el món tot es símbol (3). Tal es el *L. formularum* (4) del bisbe de Lió S. Euqueri († devers 450) (5).

Però no sols es propri de teòlechs, de moralistes, de predicadors (6) fer servir els exemples de les propietats dels animals, sinó que també la literatura profana en general, la lírica amorosa en particular, ne treu freqüentment alegories. Recordareu els que haveu llegit les obres dels trovadors, com hi abunden exemples d'aquesta mena. El trovador Peïrol (1180-1220) se compara al cigne que mor cantant:

---

(1) *Hist. litt. France*, XXXIV, 363.

(2) F. Vigouroux, *Dictionnaire de la Bible*, I, col. 612.

(3) Vegeu E. Mâle, *L'Art religieux du XIIIe siècle en France...* 5e. éd. Paris, 1923. *Livre premier. Le miroir de la nature*. Sobre simbolisme dels animals vegeu també, entre altres obres que podrien esmentarse, la tant coneguda de Huysmans, *La Cathédrale*, cap. XIV y *passim*.

(4) Vegeu la part que tracta *De animalibus*, *P. L.*, L., 747-757.

(5) Cal recordar ací la *Clavis* dita de S. Melitó, formulari de símbols falsament atribuït al famós bisbe de Sardes, publicada, com hem vist, pel Cardenal Pitra.

(6) En el dominicà fra Bartolommeo da San Concordio, llegim, v. gr., a propòsit «Del rimeritare verso padre e madre», que, segons Cassiodor, «Le cicogne, quando loro padre e madre per vecchiaia perdono le penne, sicchè non sono acconci a cercare i loro cibi, i figliuoli scaldano le fredde membra, procacciano loro l'esca, e con pietosa vicenda, essendo giovani, rendono quello che da' padri, essendo parvoli, ricevettono»; y sobre l'ucut: «Lo spossitore, sopra i Proverbi di Salomone. L'uccello, che si dice cuculo, sempre canta il suo nome, ma non è udito volentieri, anzi è beffa degli altri uccelli: così è chi sè medesimo lodà» (*Gli animastramenti degli antichi*, Firenze, Barbieri, 1861, pp. 208 y 312). Exemples d'aquesta naturalesa ne trobariem en gran nombre.

«Atressi co 'l signés fai
Quan dey murir chan
Quar sai que plus gen murray
Et ab meynhs d'afan...» (1)

Un simil semblant en Aimerich de Belenoi (1210-1241) (2) y més enllà en Pere Català, que té axí meteix semblances del *calandris* y del *baselis* (3). Pere Ramón de Tolosa cita el *calandris* y retreu l'exemple de la salamandra (4), etc.

Un trovador anònim del segle XIII se compara a la pantera, la qual se distingeix segons els nostres bestiariis en que «de la sua bocha hix tan gran odor que com ella crida totes les altres besties qui son en aquell contorn li venen devant per gran plaser que han de la odor qui li hix de la bocha, de la serp enfora la qual fuig quan la hou cridar. E com les altres besties li son vengudes devant ella pren d'aquelles qui mes li plaen e les se menge, e puys metse a dormir en algun loch e dorm tres jorns e puys leva 's e torna cridar e les besties tornan mantinent a ella e ella prenne e menge d'aquelles que 's vol, e en aquesta manera ella viu e passa son temps» (5).

«Eissamen com la pantera
qui porta tan bon' odor
et a si bela color
que non es bestia salvatge
qui per fors' e per outratge
sia tan mala ni fera
que si loing com pot chاوزir
no 'n anes pres lei morir:
et en altretal semblança
mi ten amors en balansa,

(1) Apud M. Scherillo: *Il Canzoniere di Francesco Petrarca*, 2.ª ed. Milano, 1908, p. L.

(2) *Ibid.*

(3) Poesia publicada per J. Anglade: *A propos des troubadours toulousains* (Ext. del *Bulletin de la Société Archéologique du Midi de la France*, XLV). Toulouse, 1917, p. 32. Acl es atribuhida a Pere Vidal, segons el Cançoner E, de N' Estanislau Aguiló.

(4) J. Anglade, *Ibid.*, p. 47.

(5) F. 166 y 166 v.

que 'm fai segre so que non posc aver
e sec mon dan per far lo seu plazer» (1).

En el venecià Bartoméu Zorzi, trovador provençal (segona meytat del XIII), llegim semblances del camell y la serp (2). Y per no citar altres exemples d'aquexa literatura que's poden aduir fàcilment (3), hi ha el de Rigau de Barbesill (4), qui com diu la vella biografia seva, «se deletava molt en dire en sas cansos similitudines de bestias e d'ausels e d'omes, e del sol e de las estellas, per dire pus novellas rasos qu' autre no 'n agues ditas ni trobadas» (5). «Atressi com lo leos...», «si com la tigr' el mirador...», etc., són començaments de passatges ab aytals similituts; y sobre tot es coneguda la poesia «Atressi com l'olifanz...», tan popular a Italia y una de les cançons trovadoresques més conegudes a Catalunya (6).

Una cosa semblant diriem de poetes italians, com es en Mazzeo di Rico, de Messina (segle XIII), el qual en «Giososamente canto» diu que la boca de la seva aimia

«più rende aulente olore
che non fa una fera
ch' a nome la pantera
che in India nasce ed usa...» (7)

De la metexa escola siciliana y del meteix segle, Jacopo da Lentini usa el símil de la salamandra. Trobèem semblantment la salamandra en Guido Guinizelli, bolonyès, y l'unicorn en Chiaro Davanzati, florenti, abdos (segle XIII) representants d'aquella escola poètica, trasplantada, però,

(1) Bartsch, op. cit., col. 252.

(2) Scherillo, op. cit., LIV.

(3) Vegeu M. Scherillo, op. cit. Prefacione, § XIII, y sobre tot M. S. Garver, *Sources of the beast similes in the italian lyric of the thirteenth century*, en *Romanische Forschungen*, XXI, 276-320.

(4) J. Anglade, *Les chansons du troubaaour Rigaut de Barbesieux*, en *Revue des Langues Romanes*, 1920, LX, 201-310.

(5) *Ibid.*, p. 208.

(6) J. Massó Torrents, *La cançó provençal en la literatura catalana*, en *Miscel·lània Prat de la Riba*, I (Barcelona, 1923), 387, 433, 442, 443. — J. Anglade, *Les chansons du troub. R. de Barbesieux*, p. 244, tracta de les influències exercides per la poesia d'aquest trobador.

(7) E. Levi, *Lirica italiana antica*, Firenze, Bemporad, p. 133. Aquexa poesia en algún ms. es atribuïda a Guido delle Colonne.

a Toscana y Bolonya. Y com ells, d'altres pertanyents a aqueix període dels orígens de la poesia d'art a Italia (1).

Els metexos grans trecentistes paguen tribut a la moda: Petrarca fa servir exemples del fènix, del *catoblepas*, de la salamandra, del cerv (2). El Boccaccio, en la *Caccia di Diana* (si es que en realitat es obra seva) empra natures fantàstiques d'animals segons se llegexen en els bestiaris. Fior Curiale, una de les belles caçadores napolitanes, dóna a sa companya Fior Canovara el següent mitjà de pendre sense perill el *leocorno*: «non mica vile... al cui ferir non avea riparo», després de ferla habillar ab vestidura blanca:

«...fa que tu in sul monte stea
sanza paura, e con aspetto franco
con questa fune lega l'animale,
che verrà a tte quando sarà stanco.
Ne dubitar di lui, che non fa male
per tempo alcuno ad alcuna pulcella,
ma stassi con lei, tanto glie ne cale» (3).

L'èxit no's fa esperar per la natura propria de l'unicorn que abans vos he llegit. En el meteix poema les gentils caçadores, un elefant

«giacendo in terra lo videro stare
ne si poteva in modo alcun levarsi» (4).

essent, donchs, fácil d'occiure⁷¹, car una de les «proprietats» del paquiderm—creença arribada fins als nostres dies—es que un cop agegut no's pot axecar.

Me cal declarar que si retrech aquests textos italians no vull pas afirmar que la influencia dels bestiarijs hi fós sempre directa, per ço com són temes ja tractats anteriorment, sobretot en la poesia provençal, y adhuc que's troben en textos de l'antigüetat. Aquest pot ésser certament el cas de la Divina Comedia, ahont al costat de mons-

(1) Vegeu Garver, *Sources of the beast similes...*

(2) Ed. cit. del *Canzoniere*, pp. 193, 195, 262, 267.

(3) G. Boccacci, *La caccia di Diana e le rime*, ed. A. F. Massera, Torino U. T. E. T., 1919, pp. 19, 20.

(4) *Ibid.*, p. 30.

tres de pura tradició mitològica trobem referències que podrien provenir també de bestiàris (el Dant podia haverho tret de l'obra de Brunetto Latini), per exemple de l'àguila (1), y el de l'au fènix que renaix de les seves cendres; a la manera d'aquesta, el lladregot sacrílech Vanni Fucci, tornat cendre, ressurgeix de bell nou (2).

Més encara que tots aquests passatges y referències més o menys breus, hi ha obres de caràcter profà hont en llarga escala, a imitació dels bestiàris moralisats propiament dits, es a dir, dels que tenen un objecte moral, que són per edificació relligiosa, el poeta se serveix de les propietats de les besties ab tota una altra finalitat. En el francès *Bestiaire d'amour*, del qual se conserven diversos manuscrits y que fôu traslladat a l'italià, el seu autor Riccart de Fournival (segle XIII) (3) compara aquelles naturres als sentiments que sent l'aymador per l'aymia: l'amant es com el gall que canta ab totes les seves forces a mitja nit y a l'aurora, el cañt de mitja nit es la veu de l'amant que 's plany y el de l'aurora es senyal d'esperança; la desesperació fa sentir crits aguts, com fa l'ase selvatge que com més sent la fam més s'esforça de bramar; el corp al trovar un home mort pica y devora primer els ulls, després el cervell, y igual fa l'amor, car entra en l'home pels ulls y per ells s'endinsa en el cap, etc. Altre exemple es el de la curiosa obreta doscentista anònima *Il mare amoroso* (4), calcada sobre la poesia trobadoresca y en la qual es fa llarch us d'aquelles semblances, segurament a base dels metexos trobadors. De cap a la fi del meteix segle XIII, en que les alegories són tant en boga y que potser es l'època per excelencia dels bestiàris moralisats, hi ha encare com èspecialment digne d'esmentarse aquella obra d'una valor ben relativa, mena d'enciclopedia freda y confosa com el seu titol, que no merexia el nombre de copies y edicions que se'n feren, l'*Acerba*, de Cecco

(1) *Par.*, I, 48; XX, 31, 32.

(2) *Inf.*, XXIV, 106-111. Sobre la popularitat d'aquesta llegenda y sobre altres passatges del Dant que poden tenir relació ab els Bestiàris, vegeu G. Battelli, *Gli animali fantastici nel poema di Dante*, en el butlletí *Il VI Centenario Dantesco*, 1917, IV, 107-115.

(3) *Hist. litt. France*, XXIII, 724 y ss.; XXIV, 389, 632.

(4) En Apèndix a l'edició citada de B. Latini per G. Battelli, pp. 203-216.

d'Ascoli, mort tràgicament. L'interès principal que hi trobem es el de reflexar l'ambient de l'època per tal com ne recull forces llegendes y supersticions. No 'ns ha d'estranyar, donchs, que s'hi doni acullida a semblances d'animals, axí com de pedres, etc. Adhuc n'es tanta l'extensió, que en la part que 'ns interessa constitueix un veritable bestiari moralisat (1). També com obra del meteix temps hom podria reportar el *Dittamondo*, poema axí meteix de caràcter enciclopèdich que narra un viatge fantàstich, barreja de ciencia y de llegenda, obra de Fazio degli Uberti y ahont no manquen passatges—sense alegories, però—trets dels recontes dels bestiaris (2).

Hi ha un llibre que tot y la seva finalitat devota esmentaré ara a continuació d'obres de cayent profà, perque es un poema versificat (3). En ell les propietats dels animals, de les plantes y pedres son interpretades igualment en sentit alegòrich, en relació a la Verge. Aquest *Poème moralisé sur les propriétés des choses*, d'autor normand de derrers del XIII o principis del XIV, es en part una imitació—quant a la fauna—del *Physiologus*.

Per últim els Bestiaris donaren lloch a figures centrals d'obres les rúbriques de les quals ja 'n denoten l'origen; axí *Le Dit de la panthère d'amours*, de Nicole de Margival (4), de les derreries del segle XIII, y *Le Romans de la Dame a la Lycorne*, del següent (5).

Fins ací he parlat de l'Edat mitja. Però encare afegiré, recullits a l'etzar, alguns cassos per la historia ulterior dels bestiaris que no podien desaparéixer ab el Renaxement. No tothom ne tenia la opinió que sobre ells manifesta el Petrarca, el qual—bé que se' n hagués servit de primera mà o indirectament—en aquella seva forta diatriba contra gent jove que l'havia titllat d'home illetrat ataca ab violencia la ciencia medieval. Diu axí en el tractat *De sui ipsius et multorum aliorum ignorantia*:

(1) Tinch devant méu l'ed. de Pasquale Rosario. Lanciano, Carabba, 1916.

(2) Battelli, ed. de B. Latini, *passim*.

(3) *Hist. litt. France*, XXXIV, 390.

(4) Ed. H. A. Todd, de la Sociéte des Anciens textes français (París, 1883).

(5) Publicat per Frieðrich Gennrich (Dresden, 1908). Gesellschaft für romanische Literatur, t. 18.

«Sono pur troppo le lettere per molti causa di pazzia, pel maggior número di superbia, se non toccarono in sorte, il che di rado avviene, ad un'anima buona e ben educata. Egli molte cose sa delle belve, degli uccelli e dei pesci, e ben conosce quanti crini il leone abbia sul capo, e quante penne nella coda lo sparviero, e con quante spire il polipo avvolga il naufrago; come a ritroso si accopino gli elefanti e due anni duri la loro gravidanza, e siano docili e robusti, e di ingegno di poco inferiore all'umano, e vivano per due o tre secoli; come la fenice, abbruciata da fusco aromatico, quindi rinasca e il riccio fermi una nave spinta a qualsiasi velocità, ma tratto dall'acqua perda ogni poterè; come il cacciatore cogli specchi si prenda gioco della tigre, e l'arimaspo col ferro trafigga i grifoni, e le balene col dorso ingannino il navigante; come deforme sia il parto dell'orsa, raro quel della mula, unico ed infelice quel della vipera; come sian cieche le talpe, sorde le api, ad infine di tutti gli animali il coccodrillo solo muova la mandibola superiore. Codeste cose, in gran parte, o son false, il che apparve quando se ne potè fare esperienza, o sconosciute a quelle stessi che le affermano; esse vengono quindi troppo facilmente credute, perchè lontane, e troppo liberamente accettate; ma quand' anche fossero vere, a nulla servirebbero per la vita beata. Io infatti mi domando a che giovi il conoscere la natura delle belve e degli uccelli e dei pesci e dei serpenti, ed ignorare o non curar di sapere la natura dell'uomo, perchè siam nati, donde veniamo, dove andiamo» (1).

En la centuria del quatrecents, el Poliziano se serveix encara en les *Stanze* de la similitut del tigre burlat pel caçador mitjançant els espills (2), y Leonardo da Vinci entre les seves obres, fruyt dels seus conexements vastíssims y del seu ingeni profund, té un bestiari, l'últim gran bestiari que's pugui citar, elaboració tal vegada d'algún de llats

---

(1) Trad. de L. M. Capelli en *L'Autobiografia, il Segreto e Dell'ignoranza sua e d'altrui di Messer Francesco Petrarca*, a cura di Angelo Solerti. Firenze, MCMIV, pp. 272-273.

(2) Poliziano, *Le Stanze*. — *L'Orfeo e le Rime*, ed. A. Momigliano, Torino, U. T. E. T. [1921], p. 57. Altres referencies a la sirna y a l'apris (àspid), pp. 60, 142.

que'ns es desconegut; ell se basa en part sobre el *Fiore di Virtù* y sobre l' *Acerba*, en part sobre la *Historia Natural* de Plini y sobre Albert el Gran (1).

En el segle xvi l' insigne prosista espanyol Fra Lluís de Granada dedica diversos capítols d' aquella obra admirable que a tots de petits ens han fet llegir com model de clàssich castellà, la *Introducció al símbolo de la fe*, a pintar la vida y propietats dels animals. Ara bé, no s' hi troben gayres relats meravellous y puerils com els que us he anat llegint, perque de les coses que conta, diu, «ninguna escribiré en esta materia que no sea tomada de graves autores, mayormente del *Hexameron* de San Ambrosio, de quien saqué la mayor parte de lo que aquí escribo...» (2), y cal afegir que sovint posa a contribució resultats d' observacions propries. Ab tot, sigui per la fe que li merexen els *graves autores* (demés de Sant Ambròs, es val d' Aristòtil, Plini, Elià), sigui per lo arrelades que eren les tradicions dels bestiaries, no es rar de trobarhi aduhides algunes propietats fantàstiques. Es clar que axò que 'n podríem dir supervivencia del *Physiologus* medieval no es pot afirmar axí com axí d' una manera categòrica, en el P. Granada, perque les coincidencies ab el Bestiari se poden explicar per provenença d' unes metexes fonts primitives.

També hom diria que es ressó dels bestiaries aquella obra magnífica de contingut y de forma que es la «Introducció a la vida devota», de Sant Francesch de Sales, el qual usa ab certa freqüència, com ja sabeu, belles similituts de la fauna, com també de la flora, y a guisa d' un moralista medieval (3).

Encare més ençà, en el segle xviii, en el *Gobierno general, moral y politico hallado en las fieras y animales sylvestres sacado de sus naturales virtudes y propiedades* (4), obra de fra Andréu Ferrer de Valdecebro, dominicà aragonés,

(1) Mckenzie, *Per la storia dei Bestiari italiani*, p. 361. — G. B. De Toni, *Le piante e gli animali in Leonardo da Vinci*, Bologna, Zanichelli [1922], pp. 55-87.

(2) Parte 1.ª, cap. XIII.

(3) He consultat el manual Hoepli: S. Francesco di Sales, *Filotea o introduzione alla città devota*, versione di Luigi Asioli, con studio e note su la Flora e la Fauna di Orazio Mengoli, Milano, 1923.

(4) N' hi ha diverses edicions. La que he tingut a la vista es de Barcelona, Cormellas, 1696.

s'expliquen les propietats d'algunes besties a les quals se'ls fa símbols de vicis y de virtuts, de qualitats morals, dels continents y de tantes altres coses, més o menys absurdament, fentles servir per temes de sermons. Les fonts, bon xich indigestes, són paganes (Aristòtil, Plini, Solinus, Elià) y cristianes (Sant Basili, Sant J. Crisòstom, Albert el Gran).

Y no he d'anar seguint en exposar la fortuna que en la literatura general tingueren els bestiaris o, potser dit ab més exactitut, com els relats sobre la vida y gestes dels animals que constituexen el fons d'aquells tractats medievals, s'anaren propagant. El tema es molt ampli y no's pot desglosar del de la historia de la fauna y de la superstició. Es hora que'm refereixi a Catalunya, y axò'm donarà ocasió de parlar encara que no sigui sinó breument, de les supersticions populars en relació ab ells, axí com de la influencia que'ls bestiaris exerciren sobre l'art.

* * *

Tot y lo bé que encaxen dintre la nostra literatura catalana, que presenta com una de les seves característiques el reduhirho tot a moralitats, a exemplaritat, no són els bestiaris relativament dels llibres que més hi abunden. Apart que se'ns han conservat tres manuscrits que més avall descriuré, no són gayres les citacions que's troben en els nostres inventaris, dels quals he repassat els principals y més coneguts. Sempre cab naturalment de trobarne d'altres, repassant un per un tots els publicats, com ne poden aparèixer el día que vegin la llum els innombrables que són encara inèdits.

Per de prompte cap no'n coneix en llistes de llibres anteriors al segle xv. En la Biblioteca del crédul rei Joan que tant se delitava en haver ardots de coses y de terres ignotes y fabuloses, no deurien mancar bestiaris que li oferirien més d'un cayre de misteri propis per satisfer la seva curiositat. De cap, però, no's fa esment en els documents de cultura del seu regnat. En cambi, en l'inventari de la Biblioteca del rey Martí, dreçat l'any 1410, trobem els dos

següents tractats: *Libre de natures de besties* (1) y un *De propietats de besties* (2), el primer potser en provençal, el segon en llatí; cap d'ells correspon als textos catalans que conexem.

Altres manuscrits de natures de besties y tots ells segurament en català, trobem entre 'ls llibres d'En Tomàs Lombart; especier de Tortosa, any 1411 (3); a casa de Mn. Gomar, de Santa Coloma de Queralt, any 1412 (4); entre 'ls llibres de Bernat Callic, de Vich, en 1437 (5), y a Cervera en un inventari de 1439 (6). Aquest darrer indubtablement la versió que conexem. El mallorquí Pax esmenta en sa *Doctrina moral* el *De natura dels animals* (7).

Però altres rastres se troben encare en les lletres catalanes antigues. Dexo de banda les obres d'altres literatures que s'incorporen a la nostra, com són les dels poetes provençals, en que es cosa freqüentíssima segons veyem suara, l'ús de símbols d'animals trets dels bestiariis o potser de vegades del folklore. Igualment prescindexo d'altres obres

(1) *Inventari dels bens mobles del rey Martí d'Aragó*, pub. per J. Massó Torrents en *Revue Hispanique*, 1905, XII, 413-590: n.º 217. «Item un altre libre appellat *Libre de natures de besties* scrit en pergami ab posts de fust cubert de cuyro negre sens tancadors lo qual comença en vermello 'Ayo es cansos', e en lo negre 'dreg de natura' e faneix 'de morte filii sui Ihesu Christi'».

(2) *Ibid.*, n.º 243. «Item un altre libre appellat *De propietats de bestias* en lati scrit en paper ab posts de fust cubert de cuyro vert ab dos tancadors de seda de diverses colors, lo qual comença 'Quedam sunt animalia' e faneix 'de humore corrupto in ligno'. — Cf. demés els números 70 (*De generacio e medicina de bestias*) y 191 (*De la cognicio dels Animals*).

(3) «Un libre poch, de paper, appellat *de diverses natures d'animals*. *Inventari dels bens den. Thomas Lombart quondam specier*, en *Arx. Cap. de Tortosa*. «Fabrica», n.º 3. Inèdit.

(4) «Un libre en paper ab cubertes blanques engrutades *de natures de animals*». J. Segura, *Coses del temps vell*, en *Boletín de la Asociación Artístico-Arqueológica Barcelonesa*, 1892, I, 171.

(5) «...dos librets de paper, la .i. d'histories de la foimiga e d'altres animals...» *Bibl. de Catalunya*. Ms. 99, f. 19 v. Inèdit.

(6) «Item un libre de paper scrit ab cubertes engrutades de afluida vermelles appellat *libre de propietats e natures de les besties e libre de doctrina*. E comença: 'ací comença les propietats'. E faneix: 'cor hun anap d'aygua per deu donech'; corresponent a un inventari dels bens d'En Matéu Novella, mercader de Cervera. A. Durán y Sanpere, *Noticia de libras en Inventaris de Cervera*, en *Bulletí de la Biblioteca de Catalunya*, 1917, IV, 133.

(7) *Doctrina moral del mallorquí En Pax*, publ. per Gabriel Llabrés. Palma de Mallorca, MDCCCLXXXIX, p. 104. No es prou clar, però, que s'hi refereixi a un bestiari (cf. p. 102). En canvi s'hi troben coincidencies ab els bestiariis en les pp. 95 y 105.

traslladades al català, com el *Recull d'eximplis* que retreu el de la bugia (1), les *Faules isòpiques* ab el del castor (2) o d'altres de caràcter moral com, per no allargarme massa, la traducció del francès del *Libre de virtuts e vicis* de fra Llorens, O. P., y la versió de l'italjà *Flors de virtut*. Tota aquesta literatura, de la qual corrien entre nosaltres tants manuscrits o edicions, trasplantada a la nostra, podia donar peu als poetes, als moralistes nostrats, als predicadors, per deduirne exemples segons llurs conveniencies.

Serveri de Girona com a bon trobador no dexa d'emprar alguna similitut de besties: axí la del cerv que no porten els bestiaris que en llengua catalana són arriats fins els nostres dies:

«Totz hom deu far açó que 'l vielhs sers fa,
que la serpen manja enverinada,
e beu d'aigua d'una fon, e pueis va
tant sa e la tro l'aigua s'es mesclada
ab lo veri que 'l fai renovèlar
e las onglas e 'ls pels e 'ls cors mudar
e leu tornar jove, corren e sa...» (3)

En Joan de Pròxita, poeta del segle XIV, hi ha les següents referencies a l'aguila y al fènix:

«Mas com l'ausell qui volant més lauger
va contre 'l sol tant que 'l avé cremar
suy eu stats que 'n dret d'amor pujar
hay tan volgut que res me fa doler...» (4)

«Co 'l fènix fay qui 's crema per natura
perque son cors vaie renovelhan
vay fayt yeu, dona, que 'm vau creman
del foch d'amor per haver joya pura...» (5)

---

(1) *Recull d'eximplis e miracles, gestes e jaules...* publ. per Marián Aguiló, Barcelona, MDCCCLXXXI, t. II, 243. Exemple tret del libre *De dono timoris* de Étienne de Bourbon (o compendi de l'obra d'aquest).

(2) *Faules Isòpiques de Aviano, Alfonso, Poggio y altres autors*, publ. per R. Miquel y Planas, Barcelona, MCMVIII, p. 170.

(3) M. Milà y Fontanals, *De los trovadores en España*, Barcelona, 1889, p. 390.

(4) *Cançoner català* H.^a (Massó Torrent): Ms. 7 de la Bibl. de Catalunya, f. 21.

(5) *Ibid.*, f. 28 v.

Certament, si anessim repassant l'obra immensa de fra Francesch Eximeniç, sobre tot l'enciclopèdia del *Crestià*, nos trobaríem ab passatges que fan al nostre objecte. Aquesta tasca confesso que no l'he feta perque els méus lleures no m'han permès de llegir sinó una part ben petita de les seves obres, poch avinents per tal com se són conservades en manuscrits, o en impressions gayrebé tan rares com aquells. Veus ací un exemple del pellicà tret del terç del *Crestià*, a propòsit del vici de la desconexença:

«Legim del pellicà qui per amor dels fills que veu enverinat per lo mors del serpent se nafra fort cruelment, e 'l's unta de la sua sanch per tal que guaresquen del veri aquell, e ells guarits no 's curen de la mare que està encara tota nafrada e no 's pot procurar que menjar. Per tal deien los naturals que lo pellicà veent que los fills li fan tanta desconexença que no han de ella ninguna cura, de continent com es guarida gite 'ls del niu horreament e picalos axí com aquells qui ella te per stranys» (1).

Junt ab exemples d'aquesta naturalesa, molts són els que 's llegexen en l'Eximeniç, pouats en el saber popular, d'altres fills de la observació propia, y altres trets de la faula, de «lo fabulista».

També el día que seràn publicats els sermons de Sant Vicens Ferrer en sa llengua original catalana, podrèm llegirhi, no ho dubto, molts textes relacionats ab els bestiariis o traslladats d'ells. Altra cosa no podria ésser, com a tals sermons que són y donat llur caràcter eminentment popular. Escolteu el cas del corb, explicat pèl Sant a edificació dels oyents y que copio dels extrets donats a conèixer pel canonge D. Roc Chabas:

«En totes tes necessitats vulles recorrer a Deu. Dien los mestres naturals en lo libre dels animals que lo corb es tan zelos de la sua femella, o que bella muller! que quan los corbotins son nats que per ço no 'ls vol dar a menjar ni sosté que la muller sua los en do perque no semblen a ell, que no tenen les plomes negres, aquell, aquell pel folli,

---

(1) Biblioteca de Catalunya, Ms. 457, f. 243 v.

mas axí blanquinos, e pense que no son sos fills, e han fam, e per ço lleven alt al cel lo cap, cridant a Deu: buu, buu, e Deu tramet-los ros, ab aquells proveeix alguns dies fins són negres com lo pare, e llavors lo pare done'ls a menjar... Donchs, quant mes nosaltres devèm haver confianças en Deu que som racionals?» (1).

La metexa «natura» se troba en els nostres bestiaris catalans. Compareu també el text que abans he copiat sobre el fènix ab ço que'n predicava l'apòstol valencià:

«Dien los naturals que en lo mon no'y ha sino hun fènix, quan ha viscut .d. anys diu que fa hun niu de buscalles (e ell està lla en la terra on se fa la canella e lo pebre), e depuix gite's sobre les buscalles, e quant ell coneix que les buscalles son ben caldes, lleve's sobre elles e ab les ales bufe y tant fins que s'i pren foch, e quan son ben ençeses, ell se met dins les buscalles e creme's alli tot, sino lo cor, e hix-ne hun verme de tot e puix torna altre fènix, e axí se renovella» (2).

Y encare altres exemples podriem espigolar en els textos llatins publicats dels metexos sermons (3).

L'Auziàs March no «lexant a part l'estil dels trobadors» retreu l'exemple del castor que podria haver llegit en algún bestiari, bé que també es possible que li hagi estat inspirat per Juvenal.

«Si co'l castor caçat, per mor estorçre
tirant ab dents, part de son cos arranca
per gran instint que Natura li dona,
sent que la mort li porten aquells membres:
per ma rahò volgr'aver conexença,
posant menyspreu als desigs qui'm turmenten...» (4).

(1) R. Chabás, *Estudio sobre los sermones valencianos de San Vicente Ferrer*, en *Revista de Archivos, Bibliotecas y Museos*, 1902, VII, 137.

(2) *Ibid.*, VII, 435-436.

(3) Cf. Fages, *Oeuvres de Saint Vincent Ferrer*, II (Paris, 1909), 276.

(4) *Les Oeuvres d'Auzias March*, edició crítica per Amadeu Pagès, I (Barcelona, MCMXII), 263. La referència al taur (*ibid.*, 277), no correspon als bestiaris que coneix. — Cf. A. Pagès, *Auzias March et ses prédécesseurs*, Paris, 1911, p. 281.

En aquella mena de novel·la picaresca rimada, com així se l'ha anomenada, que es el *Llibre de les Dones*, de Jaume Roig, se fa bastant ús de similituts d'animals, a la manera dels bestiaris que l'autor podia haver conegut directament, si es que no es va servir d'altres fonts, com les obres de poetes provençals. Diu en el segon llibre l'autor y protagonista, que la seva tercera muller, la religiosa novícia, després de donarli un fill l'abandona, de manera que

«ni 'l mira burça
com fa la sturça
ni l'alendà
com leó fa;
lò car fill meu
cert menys lo veu
que si fos orba
cuquella, corba
que fills renega» (1).

En aquests versos se refereix a naturès de l'esturç, que «com fa sos ous si 'ls pon en l'arena... e no y torna fins que los sturç son nats, e per lo poder de Deu lo sol scalfa aquells ous fins que los sturç son nats» (2); del lleó, que segons hem vist, després de tenir sos fills morts, crida sobre ells tan fortament que 'ls lleonets se fan vius; del corb que abandona els petits. Un xich més avall diu la mare desnaturalisada.

«Yo novençana
no pellicana
plaer vull pendre,
no 'm plau despendre
los pits nafrar,
per al fill dar
la sanch del cos...» (3),

la qual cosa no necessita explicació; com tampoch lo que

(1) *Spill o Llibre de les Dones per Mestre Jaume Roig*, ed. Roc Chabàs, Barcelona, 1905, versos 5071-5079.

(2) F. 173.

(3) *Spill*, 5083-5089.

en el tercer llibre diu de Jesucrist, comparantlo al meteix pellicà:

«del cos la sanch
ell pelicà
sos pits nafrà
pe'ls fills salvar
e restaurar
scampant-la tota...» (1)

Clars son igualment els passatges en que retreu l'unicorn y l'elefant:

«Lo qui s'hi fia
troba-hi falsia
com l'oricorn
qui'n pert lo corn» (2).

«oricorn fort
domat e mort
cantant donzella
humill e bella» (3)

«es orifant
qui s'hi acosta (a les dones)
e pren per posta
tal serrat arbre» (4)

En *Lo Passi en cobles escrit per Mosen Bernat Fenollar y Pere Martínez*, de les derreríes del segle xv, Jesús es comparat també, dues vegades, al pellicà:

«D'aquella sanch pura—del rey verdader
Que tota per tots—en l'arbre de vida
Ell vér pellicà—dona per sos fills...» (5)

«Lo sant pellicà—donant la sanch pura
Dona vid' als fills—tan morts y nafrats» (6)

(1) *Ibid.*, 13962-13967.

(2) *Ibid.*, 7919-7922.

(3) *Ibid.*, 13917-13920.

(4) *Ibid.*, 8460-8463. Altres citacions d'animals en versos 1422, 2327-2331, 5597, 6728 y ss., 7700 y ss., 7738-7739, etc.

(5) Ed. F. Martí Grajales: Valencia, MCMXII, p. 4.

(6) *Ibid.*, p. 105. — De *Lo procès de les Olives*, d'aqueix meteix temps, recordo

He dit que l'explicació de les propietats dels animals en moltes obres literàries no sempre indica la procedència directa dels bestiaris, per tal com se barregen la influència de la Bíblia les faules de l'antiguetat, el folklore, etc. Es respecta aquest darrer que anotaré ací a guisa d'inventari y circumscribintme sols a Catalunya, els següents casos en que coincideix el nostre folklore ab els recortes fantàstics dels bestiaris. De la *Zoologia Popular Catalana* d'En Cels Gomis (1) extrech les següents creencies o supersticions, que no hi ha més que confrontar ab els textos corresponents del Bestiari català:

Gomis

Bestiari

EL LLOP

«Anar a pas de llop» (2) (Els passatges corresponents han estat transcrits abans).
«Quan l'home veu a un llop abans que aquest se n'adoni d'ell, aquell se sent ab coratge per empaytarlo; mes si es al revés, si'l llop veu al home abans que aquest lo vegi, l'home, per més valent que sigui, se sent acobardit y esborronat» (3).

LA CIGALA

«Reventar com una cigala» (4) (Hem vist també el passatge corresponent).
«Sempre canta y a la fi mor reventada» (5).

---

aquestes dues referencies a la grua: «Deixau-li doncs vos menjar les olives Que mes que l'esturç te fort lo ventrell» (Cf. «In nutrimento lo ferro convert», de *L'Acerba*) y «Homes defallits ab cervells de grua». R. Miquel y Planas, *Cançoner satíric valencià*, Barcelona, MCMXI, pp. 16 y 39.

(1) Barcelona, 1910.

(2) Gomis, p. 214, n. 813.

(3) *Ibid.*, p. 210, n. 798. — Ct. p. 396, n. 1547.

(4) *Ibid.*, p. 450, n. 1768.

(5) *Ibid.*, n. 1769.

EL CORB

«Crieu corbs y os trauràn los ulls» (1). «com ell troba home mort la primera cosa que ell li renge si son los ulls...» (2)

EL TALP

«Es creencia general la de que'ls Talps no hi veuen...» (La Gironda) (3). «es una petita bestia ab poca coha e no's veu...» (4).

LA SALAMANDRA

«Per més que's fassi un gran foch y s'hi tiri una salamandra, aquesta no's crema» (5). «viu tant solament de foch» (6).

LA ORENETA

«La aureneta se serveix de la celidonia per donar la vista als séus fillets» (7). «si hom trau los ulls a lurs fills quan son en lo niu, com la oronella troba sos fills orps si va per una erba e posa'ls-ne sobra los ulls e tantost aquella erba ret-los la vista axí com se havien c'abans» (8).

EL PELLICÀ

«Lo pelicano s'obre'l pit per donar menjar als séus fills» (9). (Text esmentat).

---

(1) *Ibid.*, p. 320, n. 1223.

(2) F. 162 v.

(3) Gomis, p. 236, n. 893.

(4) F. 165.

(5) Gomis, p. 390, n. 1517.

(6) F. 165.

(7) Gomis, p. 307, n. 1175.

(8) F. 167 v.

(9) Gomis, p. 359, n. 1389.

L'AGUILA

«Conten que les àligues, per estar segures de que'ls pollets sortits dels ous covats per elles son ben bé llurs fills, los fan mirar fit a fit al sol en proufeynes són nats. Si no parpellegen, són fills d'elles; si s'enlluernen, són fills d'altres aus que'ls hi han post los ous als llurs nius, y se'ls treuhen del devant» (1).

«ella prova sos fills si poden gordar fermament en la raia del sol si que ella veu fermament que ells hi garden be axí com ella e puyt ella se confia en ells que son sos fills» (2).

Aquesta tradició de l'ànguila la recollí també Mn. Verdager (3).

Als exemples que acabem de veure y que es podrien completar tal vegada repassant ben bé l'obra d'En Gomis y per altra part traslladant altres lliçons catalanes y estrangeres de bestiari y veient la zoologia popular d'altres paisos, proven abastament ço que deyem suara: les freqüents coincidencies d'aquests ab el folklore, que s'espliquen per un origen comú unes vegades, y altres per la rahó que el folklore antich s'havia incorporat en part als més vells d'aquests llibrets.

* * *

Sobre la influencia dels bestiari en l'art, principalment catalana, he de dir també quelcòm, bé que sigui sols a la lleugera, per tal com el méu propòsit en escriure aquest discurs, ha estat principalment tractarlos des del punt de vista literari. Demés aqueix aspecte tan interessant de la simbologia medieval es ja conegut per diversos treballs meritíssims, entre altres — recordo únicament dos de moderníssims—els de N'Emili Måle y d'En Puig y Cadafalch.

(1) *Ibid.*, p. 303, n. 1163.

(2) F. 171 v.

(3) *Folk-lore*, Barcelona, 1907, p. 34.

Constata En Mâle que'ls bestiaris no tingueren una veritable influència sobre l'art medieval sinò d'ençà que llur substància passà a lo *Speculum Ecclesiae* d'Honori d'Autun y d'ell a altres sermons; y en apoy de la seva tesi diu que, fora d'algunes excepcions, ha cercat debades representacions de besties com l'erissó, el castor, el tigre, etc., que no consten en aquell Sermonari (1). Axò pèl que fa principalment a França. Caldria comprovar fins a quin punt pot dirse lo meteix de Catalunya, hont no sabèm gayre cosa de la fortuna que hi ha tingut aquell llibre (2). No res menys els exemples que conech en la nostra escultura—y igual se pot dir de la nostra miniatura poch rica y poch estudiada—no són suficients per poder fer la metexa afirmació d'una manera categòrica. Y per de prompte cal tenir en consideració l'escassetat o manca d'escultura en el període que s'extén entre'ls temps visigòtics y el segle XII (3). Cal tenir en compte demés que no totes les representacions d'animals se poden explicar com inspirades en els bestiaris o en les miniatures que acompanyen llur text. L'artista té ben sovint davant els ulls, tèxits y ivoris orientals (4), o reprodueix temes de faules literàries, com succeheix a Catalunya ab la coneguda processó de les rates duent a enterrar un gat, d'un àbach del claustre de la Seu Tarragonina (5). Afegiré, seguint En Mâle, que cal reaccionar contra les exageracions de l'escola simbòlica que pretén de trobar l'explicació de tot, essent axí que moltes vegades no hi ha altra rahó d'origen que la fantasia dels artistes (6), els quals tant arriben a abusarne que vé la reacció de S. Bernat.

(1) E. Mâle, op. cit., p. 45.

(2) Ja molt enllà de la mort d'Honori d'Autun, en l'inventari dels llibres del Conestable de Portugal (1466) se'n registra un en català que sembla traducció de lo *Speculum Ecclesiae* (A. Balaguer y Merino: *D. Pedro Condestable de Portugal...*, Girona, 1881, n. 55). Fora d'aquest no recordo haver vist com formant part d'antigues biblioteques catalanes, sinó mss. de la *Imago mundi* del meteix Honori.

(3) J. Puig y Cadafalch, A. de Falguera, J. Goday, *L'Arquitectura Romànica a Catalunya*, II (Barcelona, MCMXI), 555.

(4) J. Puig y Cadafalch..., *L'Arquit. Rom. a Cat.*, III (Barcelona, MCMXVIII), 740 y *passim*.—Mâle: *L'Art relig. du XIIe s. en France* (Paris, 1922), p. 340 y ss.

(5) Puig y Cadafalch..., op. cit., III, 742.—Mâle: *L'Art relig. du XIIe s. en France*, p. 46 y ss.

(6) Mâle, *L'Art relig. du XIIe s. en France*, p. 337 y ss.

Exemples que's poden relacionar ab els bestiaris se'n troben certament, sobre tot en els claustres catalans del segle XII y primeries del següent. Ara, quina fou la font directa d'aquexes representacions, no sempre es possible d'afirmarho. Les besties servint a alegories són gayrebé sempre les metexes. A Catalunya predomina potser en els monuments la sirena; dona-peix en capitells de S. Pere de Galligans (1), Ripoll (2), Llussà (3); dona-ocell a la Sèu d'Urgell (4), S. Cugat del Vallès y Perelada (5); una y altra mena de sirenes a Elna (6), etc. Després, el falcó, el simi, el lleó y altres (7). Es conegut aquell altre àbach de la Catedral de Tarragona, ahont se representa una guineu extesa a terra fent el mort y ocells que, confiats, se pujen sobre el suposat cadavre picantlo (8). Efectivament no's tracta sinó d'una propietat de la volp, que

«és una bestia molt maliciosa e falsa e ha moltes falsies. E ha aytal natura que's folla tota e vase'n en qualque camp e met-se de subines en terra e trau la lenga de fora e està axi com a morta, e com los corps e les cucales la veen cuyden-se que sia morta e pugen-li dessus per tal que'n puschan menjar e lavors ella obra la bocha e pren-ne qui un qui altre, e en aquesta manera ella menja e's sadolla com ha fam» (9).

Aquest es tal volta un dels exemples més típics del simbolisme dels bestiaris passats a la pedra. En la nostra escultura no'n trovariem gayres més, mentres que són freqüents en altres terres, sobre tot a França, pèr altra part d'àrea geogràfica més extensa. Axò's fa palès sobre tot passada la gran època de l'art romànica catalana, sigui per influencia de l'anatema llençat per Sant Bernat quan escrivia contra el luxe monstruós de l'art de Cluny (10),

(1) Puig y Cadafalch, op. cit., III, 251, fig. 300.

(2) *Ibid.*, 325, fig. 449.

(3) *Ibid.*, 727, fig. 1040.

(4) *Ibid.*, 339, fig. 479.

(5) *Ibid.*, 305, fig. 403.

(6) *Ibid.*, 730, fig. 1048.

(7) *Ibid.*, 732 y ss. Vegeu també p. 835.

(8) *Ibid.*, 744, fig. 1073.

(9) F. 173 v.

(10) El podeu llegir traduït en Puig y Cadafalch, op. cit., III, 460.

sigui per l'esperit d'austeritat de les ordres mendicants, Franciscans y Predicadors, ab altres causes.

En la orfebreria y en la indumentaria litúrgica es un cas ben corrent la representació del pellicà símbol del Redemptor — el «nostro pellicano», com diu el Dant, — un dels més coneguts en l'Edat mitjana, segons ja hem tingut ocasió de veure. Un bell estudi hi dedicà l'erudit acadèmic senyor Durán y Sampere (1).

* * *

La prova més fefaent de la divulgació major o menor que assoliren els bestiaris a Catalunya es l'existència de tres manuscrits, les lliçons dels quals procedeixen d'una única versió feta damunt del *Bestiario Toscano* que anteriorment he esmentat. Dos d'aquests manuscrits, els que designaré per les sigles *R* (2) y *C* (3), són a la Biblioteca de Catalunya, y el tercer, *U* (4), a la Universitaria de Barcelona. *R* y *U* constituïxen un grup més vell y més acostat a l'italià, essentne més allunyat el *C*. Afegiré que *R*, que està constituït de fragments que no arriben a fer ni la meytat del text sencer, de lletra de derrers del s. XIV,

---

(1) *Simbologia medieval. El Pelican*. Article publicat a *La Veu de Catalunya*, 17 juliol 1916. — Vegeu també representacions del pellicà En J. Gudiol: *Les Creus d'Argenteria a Catalunya*, en l'*Anuari* de l'Institut d'Estudis Catalans, MCMXV-XX, figs: 45 y 101. — J. Más, *Nota històrica. Inventari de la Sagristia de la Seu de Barcelona, pres en 1522*, Barcelona, 1923, p. 51, d'un esmalt ab un pellicà. Exemples semblants ne trobarà a desdir qui voldrà estudiar el tema dels bestiaris en l'art, porque en les creus, per exemple, hi era constantment.

(2) Ms. 310. Es un recull factici de diverses obres o fragments d'obres escrites en caràcters dels segles XIV y XV, com uns tractats gramaticals, capítols de confraries de Ripoll, constitucions provincials de Tarragona, de 1309. El Bestiari, únic tractat que hi ha en vulgar, es assats fragmentari. Sols se'n conserven els ff. (y encare algún d'esquinsat) xxxviii, xxxxi, xxxxiiii, xxxxv, xxxxviii-lviii, lx, lxii, lxv-lxxi. Es de lletra, pèl que sembla, de finals del segle XIV. Intercalats hi ha alguns dibuxos fets barrocamment.

(3) Ms. 87 descrit per J. Massó Torrents y Jordi Rubió, *Catàleg dels manuscrits de la Biblioteca de Catalunya*, en *Bulleti de la Biblioteca de Catalunya*, 1918-19, V, 169-170.

(4) Ms. 21-2-9, ff. clvi-clxxv v. La descripció de tot el manuscrit En J. Massó Torrents, *Bibliografia dels antics poetes catalans. Anuari* de l'Institut d'Estudis Catalans, MCMXIII-XIV, pp. 230-231. — Dech açí fer constar la meua reconexensa al meu amic l'acadèmic Sr. R. Miquel y Planas, que ha posat a la meua disposició, generosament, les fotocòpies d'aquest bestiari.

bè que un xich més arcaïtzant de llenguatge (1), ofereix una lliçó alguna que altra vegada més seguidora literalment del text italià y que es fonamentalment la metexa que *U*. Són nombroses les seves errades filles de la distracció del copista y l'ortografia es molt desigual.

U es de lletra dels principis del segle xv (la llengua adhuc podria dirse de derrers del anterior) y sembla ésser un text complet seguint exactament l'ordre del *Bestiario Toscano*, sols que afegeix després de la descripció de la perdiu—ab la qual acaba un dels tres textos italians (2) que servexen de base a l'edició del susdit *Bestiario* per Mckenzie y Garver—un nou capítol *De la natura del sparver e de la sua significació*, de procedencia per mi desconeguda. Potser la publicació dels bestiaris italians inèdits doni llum sobre el particular. També es desconegut el traductor, o millor copista, perque's tracta de copia de manuscrit més vell, segons ja's trasllueix de les distraccions sofertes en passar-se de tant en tant passatges a partir d'un mot repetit a curta distancia. En general es una bona redacció. Hi ha errades de sentit y males traduccions respecte l'original italià, procedents del traductor primitiu. Vull citar com curiosa y ridícula la traducció de la frase del prolech «li filosofi di qua drieto (dietro)» (3) en «los filosoffs de cadireta» (4). Quant a la seva llengua—y tenim present que no es incomplet com *R*—es també un bon text, adhuc el millor dels tres. Ara, que no's pot dir que sigui entre ells el bestiari més interessant d'ésser conegut, si's consideren alguns aspectes peculiars del *C*.

Del *C* es autor «un reverent frare del orde de Sant Francesch dels claustrals lo qual per avitar vana gloria e per humilitat no pose son nom». Y afegeix: «es libre entiquissim» (5), cosa que esplica al final ab les següents paraules: «aquest petit libre s'es copiat de un altre libre de la metexa lengo catalana e vist lo libre parer es té per cert

---

(1) Pél sèu caràcter dialectal nos inclinariem a creure 'l mallorquí, sense afirmarho per manca de prous elements de constatació.

(2) *El Ms. Cor, del segle xv.*

(3) Mckenzie-Garver, op. cit., p. 18.

(4) F. 157.

(5) Biblioteca de Catalunya, Ms. 87, f. 1 prel.

que avia al mancho .cc. anis que era escrit segons los vocables tant escus e lo paper tant gros e scrit ab letres y vocables tant estranis dels quals se'n an levats e declarat molts segons se pot veure...» (1). La llengua, es veritat, denota un estat bastant més modern que no pas la de *R* y *U*, corresponent al seu caràcter de lletra de les derrerries del segle xv, però lo que no's pot pas assegurar es que 'l seu original tingués al menys dues centurries, la qual cosa nos portaria a temps massa endarrerit la versió catalana primitiva. *C* no sols modernisa el llenguatge, sinó que respecte l'italià se'n separa més; ab afegidures importants y ab escurçaments, les primeres més freqüents que 'ls segons. Si acaba ab la descripció y simbologia de la perdiu, sense afegir l'esperver com fa *U*, en canvi inclou entre el cigne y el ca (l'ordre sempre es el mateix) un capítol dedicat a la grua, tot y que més enllà, seguint l'original toscà, torni a tractar de les grues. En la seva inclusió dona una nova natura a aquell «ocell», moralisada y seguida d'un exemple tret segurament d'algún llegendari. Altres ampliacions se llegexen en el capítol dedicat al ca, ahont retreu igualment un exemple del rey Cirus. Es més llarch també quan parla de l'abella, de l'aranya, del gall, de la mostela, dels falcons, de l'elefant (ací un altre exemple moral), etc. Bon xich canviat y més llarch axí mateix es el capítol del papagay, en que llegim, per exemple, que aquesta au no's troba «sino en l'aigua del flum Jordà qui passa per al Caire e per Babilonia» (2) en lloch de «en una part de orient hon james no plou», de la lliçó *U* (3); el de la perdiu al final de l'obra, etc.

Algunes de les afegidures de *C* respecte l'italià no fan sinó augmentar la fantastiqueria de les propietats dels animals, com quan al parlar del talp, que no hi veu, posa lo següent:

«Diu-se que es animalet que axí com no'y veu pense que del que's menté li ha de faltar e no'n gosa menjar tant quant faria e may hi veu fins que ve a la hora de sa

(1) *Ibid.*, ff. 85 v.-86.

(2) *Ibid.*, f. 81.

(3) F. 174 v.

mort. Poch abans obre los ulls e veu tanta terra [e] diu: malaventurada de mi perquè no e menjat abundantament e per guardar-me so mantenguda flacha e magra, e de enuig se mo[r]...», (1), etc.

Però en el meteix capítol, que es el *De la natura de les .iiii. creaturès qui cascuna viu solament de un element*, correteix encertadament el relat de l'original, posant que 'l peix «lo qual viu tant solament de l'aygua (sic)» es l'àrench, y no la granota de l'italià. Aci meteix se manté l'error que la salamandra es un ocell (2).

En general lò que llegim d'afegit en *C* es en la part alegòrica, ab passatges del Nou Testament y consideracions morals, com pertocava a bon relligiós. No es estrany que s'hi suprimexi la heretgia de dir que Jesucrist ressucità pel poder del Pare, de l'antich *Physiologus*. No debades declara que «si per cas havia defalhit en niguna cosa ell se posa en obediencia de sancta Mare sglesia e de sos sants regidos com a fill hobedient» (3).

Fet y fet, la redacció de l'anònim franciscà es, donchs, en bona part nova y més extensa que no pas les de *R* y *U* y d'aquí el séu interès, encare que més que en aquexes dues hom hi trobi arreu distraccions, manca de sentit, puntuació desigual. També en *C* hi ha mala traducció de «di qua drieto», que (potser a través de «cadireta») es converteix en «de caduna» (1) (4). Però hem d'afegir que 'l mot «altrui» (d'altri) sembla que no s'es entés de manera que la frase «ave guadagnato la sua anima e l'altrui» (5) esdevé «haurà guanyades la sua anima en l'altisme» (6). Són totes aquestes incorreccions propries del franciscà claustral o provenen de text anterior? No ho sé.

Finalment, diré que *C* se conforma alguna volta al original italià més que *R* y *U* (vgr. tradueix bé «micidiale» per «homeyer»; «non grande», per «petit», a diferencia de *R* y *U*); y adhuc podria citar algun cas en que nostre frare

(1) Biblioteca de Catalunya, Ms. 87, f. 360.

(2) *Ibid.*, f. 37.

(3) *Ibid.*, f. 86.

(4) *Ibid.*, f. 1 v.

(5) McKenzie-Gaver, op. cit., p. 43.

(6) Biblioteca de Catalunya, Ms. 87, f. 43.

sembla derivar d'un text italià millor que'l publicat en l'edició coneguda. Es altre rahó perquè algun dia sigui donat a conèixer.

Veus ací que he arribat al terme de la meva tasca. Confesso que aquestes lleugeres consideracions sobre els bestiaris, per bé que siguin d'una certa novetat a Catalunya y encare en tota la Península ibèrica, poques novetats aportaran al tema general de la historia del Bestiari. Me faig la il·lusió, no obstant, que contribuiràn a que aquest capítol de la nostra historia literaria sigui aprofitat en tractats generals sobre el mateix tema y a que algú se'n interessi especialment y amplii les meves notes mal girbades. Entrentant, a tots els presents dono gracies per la benevolença en escoltarme.

HE DIT.

RESPOSTA

DE

D. FERRÁN DE SAGARRA Y DE SISCAR

SENYORS ACADÈMICHS:

Es lley de la naturalesa humana que en aquesta vida mortal, feble y migrada, no pugui haver joya complerta, per tal com fins en les ocasions més plaents, sempre, o quasi bé sempre, un recort dolorós y punyent vé a entristirles.

Avuy es diada feliç y solemne per a la nostra Corporació, la qual obre les portes del séu cenacle a un nou company, un acadèmich novell que vé a honorarla ab els séus merexements y a cooperar en les nostres tasques; mes al ocupar el setial que li havèm designat, nos recorda una perdua dolorosa, la del séu predecessor en aquest meteix setial, el nostre malhaurat company y amich dilecte, doctor Joan B. Codina y Formosa.

El doctor Codina, els mèrits del qual ha enaltit, molt justament, el séu digne successor, ab paraules de lloança, que 'm plàu sotscriure y agrair en nom de tots nosaltres, fou un home consagrat a la pràctica de la virtut y a l'estudi; un sacerdot exemplar y un gran savi, podèntseli adjudicar aquells qualificatius de *vir bonus, discendi peritus*, de que 'ns parla Horaci, y que constitueixen les característiques dels homes verament savis y assenyats.

Complert aquest deure de companyonia envers l'amich enyorat, vaig a presentarvos el nou acadèmich que vé a substituirlo, y en primer terme vull fervos notar que 'l séu cognom, d'Alós, no es desconegut en la historia de la nostra corporació, per tal com ja des de 'l segle xviii trobèm membres d'aqueix llinatge y per consegüent avantpassats dels recipiendari, que pertanyeren a aquesta Academia. Cal esmentar d'aquell segle els acadèmichs En Joseph Francesch d'Alós y de Rius, marquès de Puerto-

nuevo, En Joan d' Alós y de Fontaner, canonge, y En Joseph M.^a d' Alós y de Mora. Puch esmentar encare, entre altres, el nom de En Joan de Ponsich y d' Alós, fill d' un altre acadèmich benemèrit, En Ramón de Ponsich y de Camps, secretari que fôu de la corporació.

Recordo demés un Joseph d' Alós y de Bru, qui contragué matrimoni en 1763 ab donya Maria Ventura de Mora, filla del acadèmich En Joseph de Mora y Catà, marquès de Llió, president que fôu de la nostra Acadèmia.

El séu cognom matern, Dou, es ilustre també en la historia de les lletres catalanes, bastant citar el doctor Ramón Llätzer de Dou y de Bassols, Cancellier de la Universitat de Cervera, varó eminent, que si no pertengué a la Acadèmia, fôu ben digne de tenirhi seyent.

Creuria mancar a mon deure, si al parlar dels avantpassats del nou acadèmich dexés de fer esment del séu pare, En Lluís Ferrán d' Alós y de Martín, marquès de Dou, ab el qual m' unten vincles, no sols de parentiu, sinó també de ferma amistat. Home estudiós, observador y de gran erudició, fôu un enamorat dels estudis històrichs y de l' arqueologia. Per sa competència, particularment en qüestions de numismàtica y heràldica se féu merexedor que diverses Acadèmies y corporacions científiques de dintre y fora de Catalunya el cridessin a col·laborar en llurs tasques.

Mes si sempre es honrós y digne de lloança poder re-treure les virtuts y actes meritoris dels nostres avantpassats, axó no deu ésser sufficient, ni constituir un títol per ocupar un lloch honorable o un càrrech públich.

Axí ho creyèm els qui preferim la noblesa de l' ànima al cos de la noblesa, y l' aristocràcia cristiana a l' aristocràcia de la sang; els qui tenim per norma que 'l treball es la primera de les virtuts, y que hom es fill de les seves obres.

A En Ramón d' Alós, que, com acabèm de veure, compta entre 'ls séus avantpassats membres benemèrits d' aquesta Acadèmia, jo us el vull presentar com a «fill de les seves obres».

Y certament que si qualsevol de vosaltres, benvolguts companys, podria ferla aquesta presentació ab més elo-

qüència, no ho faria ab major conexement de causa, per tal com trenta quatre anys enrera, o sigui en juny de 1890, quan en un acte com el d'avuy, y celebrat en aquest meteix estatge, vaig tenir la satisfacció y l'honra d'ésser rebut en la nostra Academia, En Ramón d' Alós tot just havia complert els cinc anys, y axò vol dir que'n fà molts que'l conech, des de molt petit.

De la meva recordança, sempre, y ja desde la seva infantesa, l'he vist dotat d'un caràcter seriós y afectat a l'estudi, sentint verdadera passió per aprendre noves ensenyances, fins assolir el doctorat en Filosofia y Lletres (secció de Lletres), essent la seva tesi doctoral, *Los Catálogos Lulianos*, publicada en 1918.

Format en l'amor als estudis històrichs, en els «Estudis Universitaris Catalans» fôu alumne constant y aprofitat, durant alguns anys, de la càtedra de Literatura Catalana y de la d'Historia de Catalunya, havent desempenyat una y altra càtedra diverses vegades, suplint als professors respectius. Encara avuy es professor de Bibliografia y Paleografia de l'Escola Superior de Bibliotecaris, la qual càtedra regenta des de 1917.

D'ençà de 1907 en que s fundà l'Institut d'Estudis Catalans ha col·laborat en les seves tasques, primer com a secretari-redactor de la Secció Històrico-Arqueològica, després com a membre y ara demés com a Secretari general de la Corporació y primer adjunt de la Biblioteca de Catalunya, encarregat especialment de la Secció d'Arxiu històrich.

Pèl meteix Institut ha complert diverses comandes, per exemple, el viatge que féu per estudiar y començar l'ordenació de l'Arxiu Capitular de la Seu de Tortosa, en els anys 1915 y 1916, en companyia d'En Jordi Rubió, que s'encarregà d'ordenar y estudiar la Biblioteca d'aquell Arxiu. El resultat y profit d'aquests viatges se pot veure en el *Bulletlè de la Biblioteca de Catalunya* (1918-1919. V. pp. 103 y ss).

En fundarse l'Escola Espanyola d'Historia y Arqueologia, a Roma, fôu cridat a anarhi, entre altres alumnes fundadors, romanenthi des de 1911 a 1913 y dedicant les seves investigacions preferentment als Arxius y Biblioteca

del Vaticà. Quan en octubre de 1912 vaig passar alguns dies en aquella capital del món catòlich, poguí ésser testimoni de la fè y del entusiasme ab que treballaven els catalans que integraven aquella escola, de la qual, demés del nostre company, ne formaven part En Joseph Pijoàn y En Francesch Martorell.

Fruyt de la tasca que hi féu En Ramón d' Alòs, ne són entre altres treballs, els articles: *El Cardenal de Aragón fray Nicolás Rossell (Ensayo bio-bibliográfico)*, publicat a «Cuadernos de trabajos», I, 1912, y *El Manuscrito Ottoboniano, 'Lat. 405 (Contribución a la bibliografía luliana)*, *ibid.*, II, 1914. Té, además, d' aleshores, una bibliografia inèdita de tots els manuscrits lulians que 's conserven en les Biblioteques de Roma.

Demés d'aquests treballs, merexen esmentarse: *Les Profecies de Turmedà* (París, 1911); *Dell' antica versione catalana del Decameron* (Roma, 1915); *Sis documents per a la historia de les doctrines lulianes* (Barcelona, 1919); *Arnau de Vilanova. Confessió de Barcelona* (Barcelona, 1922); *Fra Joan Pasqual comentarista del Dant* (Barcelona, 1922); *De la marmessoria d' Arnau de Vilanova* (Barcelona, 1923); sense comptar encara altres molts treballs d'erudició, historia literaria y bibliografia, en diverses publicacions, de les quals podem esmentar: *Anuari de l' Institut d' Estudis Catalans*; *Butlletí de la Biblioteca de Catalunya*; *Butlletí del Centre Excursionista de Catalunya*; *Estudis Universitaris Catalans*; *Estudios Franciscanos*; *Quaderns d' Estudi*; havent col·laborat, axí meteix, en *Documents per la historia de la Cultura Catalana mig-eval*, obra monumental del nostre company Sr. Rubió y Lluch.

Actualment té avençats els treballs de la publicació de la *Biblia Catalana*, segons els antics manuscrits, obra que 'l traspals produït per la guerra havia sospès; axí com té preparats altres treballs sobre diversos textos catalans y estudis monogràfics sobre Arnau de Vilanova y Ramón Llull.

Fou un dels principals propulsors de l'homenatge que Catalunya reté a la memoria del Dant ab ocasió del VI centenari de la seva mort. L'activitat que li es característica y la simpatia que sent per les lletres italianes se ma-

nifestà, en aqueixa ocasió, en conferències sobre l'obra del gran poeta florentí y en diversos treballs que hi dedicà en publicacions catalanes endreçades a aquella commemoració, bastant per provarho l'article, esmentat abans, ab el qual donà a conèixer la figura de Fra Joan Pasqual, autor d'un comentari desconegut de la Divina Comèdia. Dirè de passada que en la seva biblioteca, molt nutrida y escollida, un dels fons principals el constitueix la secció Dantesca, a bon segur una de les millors col·leccions d'aquesta especialitat que existexen en la Península ibèrica.

«Què més podria dirvos de l'obra literaria d'En Ramon d'Alòs, que no vingués palesat en el seu discurs de recepció que acabem d'escoltar atentament y aplaudir ab complaença?»

El tema escollit per ell, y desenrotllat amb tanta erudició, es una mostra fequent del cabal de conexements que posseix sobre historia literaria y bibliografia.

«Quant a les alegories, ens deya, vé de lluny el servir-se'n, essent cosa de tota època el simbolisme aplicat als animals.»

Al tractar d'aqueix simbolisme, representat pèls bestiaris, nos ha donat una serie copiosissima de dades interessants y curioses sobre el *Physiologus*, progenitor d'aquells tractats de zoologia, y les traduccions d'aquest en llengües romàniques des del segle XII.

La prodigalitat de copies y de traduccions d'una llengua a un'altra—nos deya—no es d'extranyar atesa «la curiositat que sentien les gents medievals per tot lo misteriós, per lo més extravagant» lo qual «es un dels secrets de l'èxit d'aquexos llibres (els bestiaris), que passarien per ser obres de ciencia, ahont se tracta d'alguns animals desconeguts, o al menys confosos, pera la generalitat de la gent que no 'ls havia vist.»

Nos ha demostrat, ensemps, com no fòu sols «proprí de teòlechs, de moralistes, de predicadors, fer servir els exemples de les propietats dels animals, sinó que també la literatura profana en general, la lírica amorosa en particular, ne treu freqüentment alegories», y nos ho ha palesat ab diversos exemples, ben interessants tots ells, extrets de les obres dels trobadors.

Com a objecte principal del seu discurs, nos ha parlat dels bestiaris catalans y de la influencia que aquests exerciren en la nostra literatura y en l'art de la nostra terra; fentnos notar, de passada, la coincidencia del nostre folklore, en diversos casos, ab els recontes fantàstichs dels bestiaris, y per a demostrarho nos ha citat varies creences o supersticions populars extretes de la *Zoologia Popular Catalana*, d'En Cels Gomis, confrontantles ab els textos corresponents del Bestiari Català.

D'aquexes supersticions atribuint efectes meravellosos y virtuts curatives als animals, se'n troben molts exemples en els receptaris y llibres de medicina de la Edat mitjana, lo qual demostra també la influencia que exerciren els bestiaris en la credulitat del poble.

En un manuscrit del *Tresor de pobres* adquirit recentment per la Biblioteca de Catalunya y que constitueix un exemplar molt més complet que'l que ja coneixem de la biblioteca del Museu Episcopal de Vich, hi ha, entre altres molts remeys curiosos y ben originals, el d'assignar al fel de la llebra la virtut de guarir les cataractes dels ulls. Diu axí: «Per trenchar la tela dels hujls prenets del fel de la lebra e mel, igualment, e mesclats ho be ensemps, e unctats los huylls tot suau suptilment ab una ploma».

En el meteix còdex hi va anèx un tractat atribuint a la pols de la pell de serp no menys que dotze virtuts curatives.

Nos ha parlat, també, En Ramon d'Alós, de la influencia dels bestiaris en l'art particularment catalana, en l'esculptura, en l'orfebreria, etc., y bé que aquest no era el tema primordial del seu discurs, circumscrit principalment a estudiarlos en relació ab la nostra literatura, no per axò són menys interessants les dades que 'ns esmenta.

Ara, el tema de la influencia dels bestiaris en l'art, me porta a fervos observar que axí en l'heràldica com en la sigilografia són nombrosíssimes les representacions d'animals veraders o fabulosos com a senyals dels escuts y segells. L'àguila, el lleó, el grif, la cabra, el cèrvol, el brau, etc., y sobre tot els dos primers, hi són constants y molt generalisats.

El pellicà com a símbol d'altruisme, apareix en un

segell de frà *Eyquinus* de Falcons, prior del monestir de Sant Pere de Casserres, del segle XIV, describintlo en el document ab aquests termes: *et est ibi impressa quedam avis cum pullis suis in suo nido, nomine publicanus.*

En el segell de frà Francesc Vendrell, procurador del convent de Framenors, de Barcelona, any 1338, se troba, també, el pellicà, com a senyal; y frà Guillèm Deuslossal, procurador del meteix convent, en 1353, al otorgar un albarà a favor d'En Ramón de Banyeres, el segella ab son segell propi, en el qual hi ha gravat un pellicà ab sos fills en son niu, y aquesta llegenda: SIMILIS FACTUS SUM PELLICANO. Com si volgués simbolisar y fer alusió al ofici de procurador en una ordre mendicant, recollint almoynes y procurant pels séus germans en religió.

Un dels nostres millors clàssichs, en Bernat Metge, portava com a senyal, en el séu anell signatori, el pellicà, ab aquesta senzilla llegenda: S(EGELL) DEN BERNAT METGE.

Al finalisar el séu discurs, En Ramón d' Alós nos ha fet palesa la seva competència y erudició com a bibliòfil, estudiant minuciosament y descriuintnos els tres manuscrits les lliçons dels quals procedexen d'una única versió feta del *Bestiario Toscano*, manuscrits que's troben, dos en la Biblioteca de Catalunya y el tercer en la Universitaria de Barcelona.

Y ara, senyors, permeteume, y permeti'm sobre tot el méu amich dilecte, que abans de terminar la meva tasca, rectifiqui una manifestació que'ns ha fet en el séu discurs. Nos ha dit, al començarlo, que l'agraïment que sentia per l'alta honor que en aquest acte se li confereix se basava en «la consciència que tenia de la seva pobresa científica». La serie nombrosa dels séus treballs històrichs y literaris, tots ells ben interessants y erudits, y dels quals vos he donat compte abreujat y a correuyta, y ara la tesi tant mestri-volment desentrotllada en el séu discurs, són probes fefaents que venen a refutar y rectificar aquella opinió, que la modestia ingènita del nostre nou company li fa tenir de si meteix.

En Ramón d' Alós, demés d'èsser un home estudiós y erudit, es també un català de soca-arrel y un enamorat de la terra catalana, que, com ens ha dit, sent «l'entusiasme

al servey de la cultura de la nostra patria... d'una manera especial en tot allò que tendeix a reconstituir el passat de Catalunya en l'època medieval». Benvingut sia, donchs, a aquesta Acadèmia, en nom de la qual m'és grat saludarlo ab el major afecte; y que per molts anys pugui treballarhi, en el conreu d'aquell camp ample, fèrtil y formós de la nostra llengua, de les nostres arts y literatura, de les nostres lleys y costúms, de les nostres tradicions, de la nostra historia, que representen la vida, l'avenç y la gloria de Catalunya.

HE DIT.

ERRATES MES IMPORTANTS

<u>Pàg.</u>	<u>Linia</u>	<u>Diu</u>	<u>Ha de dir</u>
27	18	ad infine	ed infine
27	21	a quelle	a quelli
38	17	Als exemples	Els exemples
49	20	<i>discendi peritus,</i>	<i>dicendi peritus,</i>
49	21	parla Horaci,	parla Quintilià,
50	3r	y l'aristocràcia cristiana	y la democràcia cristiana
51	21	ris, la qual	ries, la qual
55	17	BERNAT METGE	BERNAT METGE